

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1923.

Första kammaren.

Nr 18.

Onsdagen den 14 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Nothin* avlämnade Kungl. Maj: ts propositioner:

nr 101, angående pensionsförbättring åt förre överkonstapeln vid flottans poliskår A. J. Forsberg och överkonstapeln vid samma kår F. K. Sandin;

nr 103, angående befrielse för Linköpings domkyrka från erläggande av ränta under vissa år å två statslån;

nr 104, med förslag till skogsvårdslag;

nr 107, angående omorganisation av hushållningssällskapen m. m.;

nr 108, angående anslag för pensionsförsäkringens genomförande m. m.;

nr 109, angående viss ändring i grunderna för förvaltningen av den i 11 § av lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring omförmälda fond m. m.;

nr 110, angående anslag till reparation och inredning av bostadshuset vid Alnarps Mellangård;

nr 114, angående anslag till utförande av vissa fiskehamnar;

nr 115, angående anskaffande av möbler m. m. för länsresidenset i Karlstad samt för medicinalstyrelsens nya ämbetslokaler; och

nr 116, angående anslag till rikets allmänna kartverk.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Att ledamoten av riksdagens första kammare herr *Erik P. Vrang* lider av akut luftrörskatarr och på grund härav är tillsvidare oförmögen att delta i riksdagsarbetet, intygas härmed.

Stockholm den 12 mars 1923.

Gösta Lokrantz,
leg. läk.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 111, angående uppdelning av Vifolka, Valkebo och Gullbergs härads domsaga å Lysings och Göstrings härads samt Åkerbo, Bankekinds och Hanekinds härads domsagor.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran jordbruksutskottets utlåtanden nr 14—18.

Vid förnyad föredragning av första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 5, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj: t angående upplösande av arméns kasernbyggnadsnämnd, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj: t angående utredning i fråga om mera effektiv kontroll å kommunernas ekonomiska förvaltning; och

nr 11, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av § 12 riksdagsordningen.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. regeringsärendenas beredning.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 12, i anledning av väckt motion om ändrade bestämmelser rörande beredningen av regeringsärenden, särskilt jordfrågor eller andra ärenden av social natur.

I en inom första kammaren väckt motion, nr 162, hade herr Lindhagen hemställt, att riksdagen ville

1) till vilande i grundlagsenlig ordning för sin del antaga följande ändrade lydelse av 10 § regeringsformen:

»Innan ärendena hos Konungen i statsrådet föredragas, skola de av den föredragande i erforderlig mån allsidigt beredas.»

2) eller, om detta ej kunde bifallas, anhålla, att regeringen ville taga under övervägande de olägenheter, som kunde vara förbundna med den nuvarande beredningen av regeringsärenden, särskilt jordfrågor eller andra ämnen av social natur, samt för 1924 års riksdag framlägga förslag till de ändringar i regeringsformen och andra åtgärder, som av detta övervägande kunde föranledas.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits, utom av andra, av herr Lyberg i fråga om motivering.

Herr **Lindhagen**: Jag kan på sätt och vis giva konstitutionsutskottet det erkännandet, att det på senare tider blivit alltmer anspråkslöst eller man skulle rent av kunna säga, att det demokratiserat sig. Ty förr kallades utskottet för vårt främsta utskott, som skulle föra fram på ett högre plan våra konstitutionella frågor, men sedan länge har konstitutionsutskottet dragit sig tillbaka från denna uppgift. På sista tiden har det i all synnerhet uti sådana frågor som den nu föreliggande velat vara ett med första kammarens första tillfälliga utskott i två avseenden: dels i den bestämda uppfattningen att de andliga verkligheterna icke ha någon plats i vår politik och ej heller i vårt folks samhälliga fostran och dels däri, att man måste avvisa alla försök att i grundlagen bättre än nu skett slå vakt om folkets frihet gentemot byråkratien och andra förtryckande makter.

Jag upprepar vad jag tillät mig säga i lördags, att här gäller det bland annat de jordlösa, de arbetslösa, de hemlösa och de fäderneslandslösa. De jordlösa behöva jord, de arbetslösa behöva arbete, de hemlösa ett hem, och de fäderneslandslösa behöva åtminstone en fik av ett fädernesland. Konstitutionsutskottet borde, förefaller det mig, då dylika frågor komma på tal och det allvarligt erinras om brister i författningen under den nya utvecklingen, avgiva ett verkligt utlåtande och icke söka komma från detta genom förevändningar. Det vore således efter min uppfattning en lyftning av den politiska nivån och en vederkvickelse, om utskottet någon gång börjar diskutera efter större linjer de konstitutionella problemen.

Ett sådant problem är rikets allmänna ärenders beredning. Jag hade verkligen trott, att det skulle kunna påräknas något intresse hos utskottet att se den saken i stort, ty rikets allmänna ärenders beredning är i alla fall en grundval för vår konstitution. Det betyder, att vid avgörandet där uppe i högsta instansen ärendena äro så beredda, att både den tekniska sakkunskapen, medkänslan och en allsidig intresserepresentation få göra sig gällande. Förr ansågs också av 1809 års grundlagsstiftare, att denna rikets allmänna ärenders beredning måste innefatta kontroll på statsrådet och en effektiv kontroll och vägledning före avgörandet och icke den av flera skäl betydelselösa decharge, som nu äger rum efter avgörandet. Det ansågs över huvud taget såsom en garanti »för folkets frihet». Jag har tillåtit mig citat därom från ridderskapet och adeln, där under diskussionerna dylika stämmor kunde komma fram på den tiden. Då var detta stånd understundom representationen för den gamla liberalismen under dess klang- och jubeldagar, då man i representationen under diskussionen om konstitutionella frågor kunde få höra talas om »nationen», vilket nu för tiden sällan förekommer. Nu existera blott höger, liberaler och socialister, men då talades det om »folket» och om garantier i författningen för folkets säkerhet, och en sådan säkerhet fordrade man ock vid rikets allmänna ärenders beredning. »Nationens fri- och rättigheter» stodo på spel menade greve Gyllenborg, och andra adelsmän yttrade sig på samma sätt.

Nu blev det emellertid så, att denna rikets allmänna ärenders be-

Ang. regeringsärendens beredning.
(Forts.)

Ang. regeringsärendenas beredning.
(Forts.)

redning, som härledde sig från Gustaf III:s statskupp 1789, bibehölls visserligen 1809, men då inrättades ånyo statsrådet, och därför tyckte åtskilliga inom ständerna, att rikets allmänna ärenders beredning blev överflödig. Däremot reste sig särskilt inom ridderskapet och adeln den opinion jag nyss sade, och det dröjde flera riksdagar under vilka ärendet upprepade gånger upptogs till behandling, till dess slutligen 1840 denna rikets allmänna ärenders beredning avskaffades och ersattes med följande stadgande i 10 § regeringsformen: »Innan ärendena hos konungen i statsrådet föredragas, skola de, genom nödiga upplysningars inhämtande från vederbörande ämbetsverk, av den föredragande beredas.»

Således, av denna rikets allmänna ärenders beredning, vid vilken man fäste så stor vikt, återstår sedan den tiden och fortfarande endast »genom nödiga upplysningars inhämtande från vederbörande ämbetsverk». Man kan förstå, att man vid den tiden nöjde sig med detta, ehuru även det måste betraktas såsom en reform bakåt, att man nöjde sig med endast vederbörande ämbetsverks opinion. Men ännu på den tiden voro ämbetsverken icke industrialiserade. De representerade — särskilt kollegierna försökte understundom göra vad de kunde för att ställa sig något över stridsvimlet, ehuru de nog hade svårt att även göra det på dessa tider — men de försökte i alla fall bevaka nationens intressen gent emot partiintressena.

Nu må man besinna, hurusom det nuvarande samhällstillståndet är genomsyrat av den industriella utvecklingen. Denna har mekaniserat allt, utplånat det personliga, förvisat de andliga värdena samt tillspetsat högeligen kampen om materiella fördelar såsom det väsentliga. Hela samhällslivet rustar sig till en kraftmätning mellan förvärvade ekonomiska privilegier och dem, som icke hava några. Å ena sidan aktierna, obligationerna, jordägarätterna och lockelserna till ny profit, å andra sidan de två mer eller mindre tomma händerna, de ovissa levnadsvillkoren och fattigdomen. Med industrialismen har dessutom väckts anspråk på ökning av levnadsbehoven, som gör livskampen ännu mer het-sig och upprivande. Efter dessa enkla linjer uppdelar sig mänskligheten.

Då är det klart, att det måste undersökas, huruvida i en sådan tid ärendena bliva behörigen utredda genom den gamla formen. Man måste undersöka, på vilka linjer förhållandena uppmobiliserat vederbörande ämbetsverk, hos vilka ensamt denna utredning fortfarande är lagd. Och det kan man förstå, att vederbörande ämbetsverk hava uppmobiliserats — med de styrande i toppen — på den förra linjen, på den privilegierade linjen, på grund av förhållanden, som personerna icke rå för, men de befinna sig i alla fall där.

Ingen behöver nu oro sig för att från dessa utredningsmyndigheter få höra talas om »garantier för folkets säkerhet» eller något levande intresse för »det allmänna rätt» gent emot intressenas anlopp mot detsamma eller om nationens behov. Jag har aldrig läst det i något av dessa ämbetsverkens utlåtanden på sista tiderna. Dessa uttryck äro spår-

löst bortsopade från dessa utlåtanden till följd av den industriella utvecklingen. Därav är en följd att, när det förekommer sociala frågor — det finnes en del neutrala frågor såsom byggande av järnvägar, grävande av kanaler och dylika neutrala ändamål, där meningarna kunna mötas — när det förekommer, säger jag, sociala frågor, befinna sig »vederbörande ämbetsverk» på den privilegierade fronten, och då är det också givet hurudant utlåtandet skall bliva. Länsstyrelserna stå vakt på den linjen. Dessutom uppådas, fastän de icke äro vederbörande ämbetsverk, genom någon beskedlig regeringspraxis, genom en fiktion, att allt officiellt och halvofficiellt, även om det ej är ett ämbetsverk, företräder en oväldig syn på tingen och en kärleksfull omsorg om svaga, förbisedda eller förtryckta samt väger allt på guldvikt. Likaså infortras hushållningssällskapens yttranden, det betyder deras förvaltningsutskotts yttranden, och det åter betyder yttranden av deras ordförande och sekreterare och ingenting annat. Om jag slår upp katalogen över hushållningssällskapen, så finner jag över hela linjen, att förvaltningsutskotten bestå av godsägare och disponenter och av disponenter och godsägare. Då kan man förstå, att de utlåtanden, som komma därifrån, borde undvaras såvida ej någon motvikt uppsökes.

Men icke nog därmed. Över jordkommissionens förslag till koncessionslag infortrades yttranden från Sveriges industriförbund, Sveriges skogsägareförbund, Sveriges allmänna hypoteksbank, Svenska bruksföreningen och järnkontoret. Men icke från den undre världen. Dels var det icke praxis att göra det, och dels har den icke någon halvofficiell representation, för vilken man kan buga sig. De officiella och halvofficiella auktoriteterna anses ensamma skickade att tillvarataga det allmänna bästa. Det är en fiktion, som inrymmer i den bekanta luntan över de s. k. officiella lögnerna. Och hurudant skola då utlåtandena bliva? De bliva rena intresseutlåtanden. Det kan icke begäras annat.

Det är givet, att när denna av grundlag och regering uppådade härskara av naturliga motståndare till programmet »jord åt folket» träder fram, så möter ett enstämmigt härskri mot varje lagstiftning, som verkliga vill giva något avsevärt, även om den i själva verket efter förhållandena måste betecknas såsom moderat. Det rullar i pressen utöver hela landet genom dessa utlåtandens återgivande en åska av vredesutbrott, obekantskap med saken och nedblickande på den undre världens bekymmer. Den allmänna opinionen blir förgiftad, ja det berättas, att efter all denna läsning även de jordlösa mångenstädes börja föreställa sig, att deras talan blivit försummad av dem, som velat föra densamma. Det blir icke lätt att genomföra något för folket i en sådan tidsålder och med en sådan författning som för närvarande finnes.

Nu befanns det emellertid, att denna rikets allmänna ärenders beredning icke kunde bara bli lagd på vederbörande ämbetsverk, och så uppkom det s. k. kommittéväsendet. Även kanslirådet August von Hartmansdorff yttrade 1823 i ett avgivet förslag till inrättningen av Sveriges statsförvaltning bland annat, att det visat sig att rikets allmänna ärenders beredning icke räckte till för de många ärendena, och därför

Ang. regeringsärendenas beredning.
(Forts.)

Ang. rege-
ringsären-
denas bered-
ning.
(Forts.)

ansågs det nödvändigt att tillsätta kommittéer för vidlyftigare ärendens beredning. När så denna rikets allmänna ärenders beredning avskaffades, blev detta mer och mer nödvändigt. På detta sätt utvecklades kommittéväsendet, som fick en dubbel uppgift, dels att tillföra departementen teknisk sakkunskap och nödiga arbetskrafter, och dels att bereda målsmän för de betryckta folkklasserna någon talan genom att i kommittéerna kunde sättas in representant för dessa. Detta har spelat ganska stor roll för att verkligen föra fram deras talan, då denna icke föres fram av vederbörande ämbetsverk. Regeringen har dock varit sparsam med denna representation i kommittéerna, men däremot frikostig i fråga om byråkratiens representation, särskilt vid tillgodoseende av behovet av jurister, som naturligtvis måste vara med överallt och slå ihjäl det mänskliga med sin s. k. sakkunskap. Och det är vidare klart, att de härskande krafterna skulle göra sig mest breda och gällande i dessa kommittéer. Men det fanns dock avskuggningar för de andra klasserna, det fanns representanter även för de betryckta, och genom deras inflytande i kommittéerna har åtskilligt kommit till stånd, som eljest skulle alldeles uteblivit.

En sådan institution som jordkommissionen skall också bevaka lantarbetarnas och de mindre arrendatorernas intressen. Det sattes in i den en representant för lantarbetarna. Men han försvann, och det kom ingen efter honom. Sällan eller aldrig, kan man säga, förekommer någon representant för dessa två stora försummade folkklasser i riksdagen och icke ens i kommittéerna. Jag medgiver, att det också var en stor brist, att det icke fanns en representant för storindustrin. Men däri ligger en mindre fara, därför att storindustriens synpunkter tillgodoses på ett utomordentligt sätt av andra ledamöter i dessa kommittéer och dessutom av vederbörande ämbetsverk i sin helhet. De äro åtminstone icke nödlidande.

Nu har också kommittéväsendet, på grund av de många brister som jag tillät mig uppräknat vid remissdebatten, blivit i ett slag avlivat. Det har ägt rum, så att säga, ett egyptiskt barnamord på dem med en s. k. Geddesyxa. Och nu är denna beredning i stort sett borta. Endast den högre juridiken och försvaret äro säkra på att få en allmän utredning genom kommittéer. Men de folkliga och de sociala intressena få sitta emellan. Och då just i dessa tider mycket aktuella frågor stå på dagordningen, då vi avskaffat rikets allmänna ärenders beredning och nu avskaffat kommittéerna i stort sett, vad skall komma i stället? Eller är det meningen, är det alla ledamöters i konstitutionsutskottet mening, att vederbörande ämbetsverk skola kunna fylla den uppgiften tillräckligt? Är det meningen att vi kunna lita till dem och icke behöva någonting mer? Det är klart att, då vi icke tala mer om nationens intresse och mänsklighetens intresse, utan i sociala angelägenheter merendels visa oss endast med partiintressen, man med en sådan ordning finner sig på den härskande sidan tillfreds med yttrandena från ämbetsverken, från dess egna med andra ord. Man är nöjd och slår sig till ro och svarar i fråga om förslag, som komma fram: var god och låt oss vara i fred och stör

icke vår matro, vi behöva ingenting mer, vi äro nöjda med vad som är. Ja, så säga alltid beati possidentes, de som sitta vid makten och ägodelarne.

Såsom jag erinrade förra gången, är det således vederbörande ämbetsverk, som hava utredningarna huvudsakligen i ett visst partis intresse — faktiskt, realpolitiskt taget — formellt sett. Det kan nationen icke vara nöjd med, så vitt jag förstår.

Nu kan ingenting invändas emot att vederbörande ämbetsverk också höras, bara den andra parten också blir på ett lika effektivt sätt hörd. Men om man icke vill det senare, eller om det möter hinder, då bör icke heller motsidans stämningar ensidigt avlyssnas av statsmakten, utan sakens natur allena bestämma avgörandet.

Motionen har nu endast vågat sig fram med att till en början antyda den opinionen, att orden »i erforderlig mån allsidigt» böra stå i 10 § av regeringsformen och icke bara ett stadgande om upplysningars inhämtande genom vederbörande ämbetsverk. Jag har ifrågasatt, att detta ensamt skulle stå där, såsom jag föreslagit, men utskottet har rätt däri, att en sådan allmän bestämmelse också kan missbrukas och leda därtill att, såsom utskottet säger, de synpunkter, jag avsåge skulle få ökad möjlighet att göra sig gällande, icke bli tillgodosedda. Ty det beror på det personliga avgörandet. Detta är nog riktigt, och det är här en lucka i förslaget, men det är ändå oriktigare att bibehålla i grundlagen, att endast den ena parten skall höras, och därför är ju den av herr Vennerström framställda reservationen mer acceptabel ehuru även där ensidigt framhålls den ena sidan.

Paragrafen lyder nu så här: »Innan ärendena hos Konungen i statsrådet föredragas, skola de, genom nödiga upplysningars inhämtande från vederbörande ämbetsverk, av den föredragande beredas.» För min del föreslår jag att paragrafen skulle lyda sålunda: »Innan ärendena hos Konungen i statsrådet föredragas, skola de av den föredragande i erforderlig mån allsidigt beredas.» Herr Vennerström föreslår: »Innan ärendena hos Konungen i statsråd föredragas, skola de av den föredragande genom nödiga upplysningars inhämtande från vederbörande ämbetsverk samt i erforderlig mån på annat sätt allsidigt beredas.» Där kommer åtminstone in kravet på allsidig utredning. Ämbetsverken komma dock alltid att dominera. En i övrigt allsidig utredning kan rinna ut i sanden, men det är i alla fall en glimt av samvetet som på detta sätt införes i grundlagen. Jag har varit i tillfälle att gent emot de påståenden, som särskilt vid förra sammanträdet gjordes gällande, att samvetets bud är något som aldrig kan läras — det är väl därför som det gått så dåligt med vårt klot — framhålla, att samvetet kan läras, och om det icke kan läras, komma vi icke någon vart. En av förutsättningarna är, att i grundlagen finnas glimtar av samvetet, och dessa glimtar kunna sedermera tjäna till utgångspunkt för praktiska åtgärder.

Emellertid är det ju ganska förklarligt, om icke riksdagen är beredd att i en sådan sak som denna, efter den behandling konstitutionsutskottet givit saken utan ingående på de synpunkter jag framhållit,

Ang. 1 regeringsärendenas beredning.
(Forts.)

Ang. rege-
ringsären-
denas bered-
ning.
(Forts.)

fatta beslut. Därför yrkar jag nu bifall till motionens andra del som lyder sålunda: »Att riksdagen måtte anhålla, att regeringen ville taga under övervägande de olägenheter, som kunna vara förbundna med den nuvarande beredningen av regeringsärenden, särskilt jordfrågor eller andra ämnen av social natur, samt för 1924 års riksdag framlägga förslag till de ändringar i regeringsformen och andra åtgärder, som av detta övervägande kunna föränledas.» Det är till denna hemställan, som jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr **Clason**: Såsom bekant är det för ett utskott, vilket som helst, svårt att tillfredsställa herr Lindhagen, men jag tror det beror icke bara på utskottet, utan också i hög grad på hans sätt att skriva motioner och framställa yrkanden. Ty om man granskar dem litet närmare, finner man att i regel innehålla motiveringarna åtskilligt, som har mycket litet med det yrkande att göra, vilket han sedan kommer med. Det kan vara mycket intressant att läsa dem, ty de bära alltid vittne om en frisk framställningsförmåga och, skulle man också kunna säga, en rätt frodig fantasi i visa fall. Men det kan icke hjälpas, motivering och kläm stå ganska sällan i förbindelse med varandra och motionerna överflöda med argument, som enligt min uppfattning slå ihjäl varandra.

Herr Lindhagen gör sig emellertid försvaret i vissa avseenden rätt bekvämt för sig. Han träder fram såsom en representant för de andliga värdena, alla andra, som representera en annan uppfattning, äro mindervärdiga, och på detta sätt kan man naturligtvis alltid komma ett stycke!

Han påtalar nu konstitutionsutskottet, för att det numera icke skulle avgiva verkliga utlåtanden. Utskottet har beträffande grundlagsfrågor skyldighet att pröva, huruvida reformförslagen äro nödiga, nyttiga och möjliga att verkställa, och detta har utskottet gjort. Utskottet har uti föreliggande fall avgivit utlåtande över de positiva förslag, som motionären framställt.

Motionären har i sin motion, ur vilken han nyss uppläste valda brottstycken, men till vilken jag också skall be att på ett par punkter få återkomma, klagat över ärendenas beredning och vill hava denna bättre skött på ett eller annat sätt. Huru vill han då göra? Han vill taga bort ett stadgande ur grundlagen och sätta dit ett annat. Vad vill han taga bort, och vad yrkar han på bör sättas in?

Borttagandet avser den förutvarande bestämmelsen, att föredragande statsråd skall genom nödiga upplysningars inhämtande från vederbörande ämbetsverk bereda ärendena. Motionären börjar med en redogörelse för regeringsformens ståndpunkt i detta stycke. Om han hade i sin historiska återblick, mot vilken förresten åtskilligt kunde vara att säga, velat gå tillbaka någon tid före regeringsformens tillkomst, skulle han ha fått klart för sig, varför denna bestämmelse i grundlagen om »nödiga upplysningars inhämtande från vederbörande ämbetsverk» på sin tid ansågs vara av betydelse och sattes in i regerings-

formen. Det var därför att under föregående envåldsperiod och förresten även vid andra tillfällen varje sådan bestämmelse saknats. De makthavande kunde gå så tillväga, att de verkställde beredningen fullkomligt godtyckligt, vände sig ena gången och hämtade upplysningar från ett håll, en annan gång till ett annat håll och tredje gången till något tredje håll, fullkomligt godtyckligt, och stundom för att få fram det utlåtande man i varje särskilt fall ville ha. Och det var såsom en reaktion mot detta godtyckliga sätt att bereda ärenden, som i regeringsformen sattes in föreskriften, att ärendena skola »genom nödiga upplysningars inhämtande från vederbörande ämbetsverk» beredas. Man ansåg att, med hänsyn till den kännedom om olika områden och olika förhållanden i riket, som dessa förvaltningsmyndigheter ägde, det borde åligga regeringen att tillfråga dessa myndigheter, innan ett ärende föredrogs till avgörande; därmed var en säkerhetsventil given mot en godtycklig beredning. Detta innebär naturligtvis icke något som helst hinder för en regering att även vända sig till andra håll, myndigheter, korporationer eller enskilda för att från dem inhämta upplysningar, och det sker ju faktiskt i en hel del fall.

Det är förresten rätt egendomligt att, då man läser motiveringen, finna motionären göra detta angrepp på den nuvarande beredningen genom ämbetsverken. Han har nämligen om dem ett yttrande, som han nyss icke läste upp, vilket lyder på följande sätt: »Det är merendels endast de centrala ämbetsverken, som på grund av tradition lägga sig vinn om åtminstone försök till samvetsgrant bedömande av en fråga och diskutera dess olika sidor.» Således, där har han i själva verket gjort ett erkännande åt den beredning, som förekommer genom de centrala ämbetsverken. Men dem vill han utesluta. Sedermera vänder han sig i motionen mot andra myndigheter, och säger, att deras yttranden äro av noll och intet värde. Särskilt skarp är han emot länsstyrelserna, men jag måste säga, att jag tycker han där går till överdrift, även med hans utgångspunkt. Det är ganska vanligt att när en länsstyrelse får en sak remitterad för avgivande av utlåtande, den i sin tur inhämtar yttrande från både stads- och landskommuner och åtskilliga andra. Jag tror icke herr Lindhagen vill påstå, även med hans utgångspunkt, att numera i kommunerna endast de intressen, han betraktar såsom mindervärdiga, ha rätt att göra sig gällande och faktiskt göra sig gällande.

Herr Lindhagen har både i sin motion och i sitt yttrande gjort rätt mycken affär av den rikets allmänna ärenders beredning, som förefanns mellan 1809 och 1840. Jag skall icke mycket gå in på detta, men jag vill påpeka, att denna beredning också var ett ämbetsverk. Skall beredning genom ämbetsverken bort och skall man vara konsekvent, så skall också förkastelsedom uttalas över denna rikets allmänna ärenders beredning, som ingenting annat var än ett ämbetsverk, men i vissa hänseenden ganska egendomligt sammansatt. Ty dess medlemmar sutto på förordnande och det var ganska godtyckligt vilka frågor som skulle komma dit. Någon synnerligen stor garanti hade man alltså icke däruti, och framför allt, rikets allmänna ärenders beredning bestod just av

Ang. regeringsärendens beredning.
(Forts.)

Ang. rege-
ringsären-
denas bered-
ning.
(Forts.)

de allra högsta topparna av förvaltningens män, således sådana personer, som efter herr Lindhagens ståndpunkt skulle vara synnerligen förkastliga såsom beredare av ärenden.

Han citerar i motionen åtskilliga yttranden om rikets allmänna ärenders beredning, då frågan var före om dess avskaffande. Jag får säga, att dessa yttranden äro i hög grad lösryckta, och det förefaller egendomligt för den, som något känner till dåvarande förhållanden. att t. ex. friherre Ludvig Boije citeras av herr Lindhagen såsom en frihetskämpe, ty om någon var raka motsatsen därtill, så var det friherre Boije. Dessutom har herr Lindhagen i sin historik alldeles gått förbi och hoppat över vad som var anledningen till rikets allmänna ärenders berednings avskaffande. Det var departementalreformen, varigenom man i stället satte in en beredning genom statsråden. Det var det som gjorde rikets allmänna ärenders beredning onödig till sist, och därför avskaffades den, efter det att den i det föregående verkligen icke spelat någon synnerligt stor roll. Jag vill i detta sammanhang också påpeka, att en del av de ärenden, som förr behandlats av rikets allmänna ärenders beredning, har man i våra dagar överlåtit till regeringsrätten.

Vad är det nu herr Lindhagen vill i sin motion sätta i stället för ämbetsverken? Det är, såsom det heter, att ärendena skola »i erforderlig mån allsidigt beredas.» Vad är nu detta? Så vitt jag förstår är det blott en fras, vars betydelse naturligtvis uteslutande beror på den föredragande. Vad är »allsidig» och vad är »i erforderlig mån»? Det är den föredragande som avgör detta, och det har herr Lindhagen sagt ut, ty i motionen heter det: »sedan får det personliga bedömandet för varje fall tillse, vad som kan och bör i de särskilda frågorna åtgöras för att beredningen skall uppfylla grundlagens berörda krav». Det överlämnas här åt statsrådet personligen att avgöra, huru det behagar honom bereda den ena frågan efter den andra. Man skulle då tro, att herr Lindhagen i sin motion uttalar sitt synnerligt stora förtroende för dessa statsråd, men det har han icke heller gjort. Han går på flera ställen i motionen ut ifrån, att deras beredning kan vara synnerligen bristfällig. Han går exempelvis in på frågan om kommittéväsendet och säger, att ofta äro kommittéerna »tanklöst och oförståndigt sammansatta». Det är det statsrådsfel, förmodar jag, som varit avgörande i det fallet. Herr Lindhagen förklarar ock, att vissa kommissioner, som han kände till, icke fått en förständig sammansättning. Ja, det är också förmodligen statsrådets fel, jag kan icke tro, att det är andra personers fel. För övrigt skulle jag vilja ifrågasätta, om icke åtskilliga av dessa kommissioner i alla fall varit tämligen allsidigt sammansatta. Jag behöver emellertid icke spörja herr Lindhagen om hans mening om statsråden. Han har i sin motion ett betecknande uttryck för deras kvaliteter på detta område, och det lyder på följande sätt. Han går in på frågan om beredningen och säger: »En fara föreligger dock kanske, att man understundom skall falla tillbaka på det förmenandet, att en person, som av en slump blivit statsråd, genom en sådan upphöjelse

plötsligt skulle uppnått ett osvikligt förstånd i tidens invecklade problem och förmåga att ensam giva ämbetsmännen direktiv till deras lösning.» Icke dess mindre är det just på den vägen han vill slå in, då han vill i grundlagen sätta in dessa ord »i erforderlig mån allsidigt», ty då skulle ärendenas beredning komma att bero på statsrådets omdöme, varigenom man komme till ungefär samma godtycke, som var rådande före år 1809, och som regeringsformen sökt avvända.

Jag tror, att under sådana förhållanden utskottet är fullt försvarligt, då utskottet hemställer, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Jag vill ock betona, att då herr Lindhagen nu faller tillbaka på ett skrivelseförslag, som i allmänna ordalag skulle uttrycka vad han önskade vinna på detta område, så var det omöjligt, på grund av herr Lindhagens svävande hit och dit i motiveringen, att på den motiveringen bygga upp någonting bestämt. Till dess han angivit bestämda riktlinjer, äro vi fullt försvarade med vad vi hemställt. Den nuvarande anordningen garanterar en beredning från sakkunnigt håll och lämnar möjlighet öppen för vederbörande att, i den mån ämbetsverkens beredning icke är tillräcklig, vända sig till andra utomstående, såsom nu i ganska stor utsträckning sker. Jag tror icke jag tager miste, då jag också säger, att bland de myndigheter, som under nuvarande förhållanden icke sällan höras, äro även korporationer, som hava mycket nära förbindelser, exempelvis med den kroppsarbetande klassen, jag vill i det fallet erinra om landsorganisationen och andra dylika myndigheter.

Till sist vill jag erinra om att ur ren kontrollsynpunkt det är av viss vikt, att den nuvarande bestämmelsen står kvar. Vid ett och annat tillfälle har det nog inträffat, att såväl i riksdagen som på andra håll frågor kommit före, som varit ganska underhålligt beredda, och när man tagit reda på anledningen därtill, har man kunnat finna, att vederbörande ämbetsverk icke blivit hörda. Det är ju en given fördel att kunna repliera på regeringsformens föreskrifter, att sådan beredning skall ske.

Jag yrkar således bifall till utskottets hemställan.

Herr **Lyberg**: Då jag, herr talman, anmält reservation ifråga om motiveringen, har jag ansett mig böra säga, att jag icke velat reservera mig mot vad motiveringen innehåller, utan mot att den icke innehåller ett uttalande, som motionen enligt min mening påkallat. Motionären har nämligen — med ett ord av erkännande åt vårt avskrivna kommittéväsande — tagit såsom utgångspunkt i viss mån åtminstone för sin motions yrkande den uppfattningen, att efter detsammans upphörande behöves någon annan ärendenas beredning, som i stället för kommittéerna lämnar möjlighet för andra än ämbetsmännen att göra sig hörda på ett förberedande stadium av lagstiftningsarbetet. Så kätterskt det än må låta och hur inopportunt det än är, måste jag säga att jag — utan att hysa motionärens absoluta missaktning för juristerna, inklusive borgmästaren i Stockholm, och för ämbetsmannautredningar — dock

Ang. regeringsärendenas beredning.
(Forts.)

Ang. rege-
ringsären-
denas bered-
ning.
(Forts.)

finner denna hans synpunkt i och för sig riktig. Skall allt bero på ämbetsmannautredningar och ämbetsmannautlåtdanden, så blir det nog icke till båtad för lagstiftningsarbetet, som förlorar den omedelbara kontakten med menige mans erfarenheter och uppfattningar, så blir det synd om ämbetsverken själva, synd om regeringarna i deras förhållande till riksdagen och till sist icke några besparingar för statskassan, sedan väl kraven på stärkta ämbetsmannakrafter för utredningar fått göra sig gällande.

Det har därför synts mig, som om utskottet med gott samvete kunde genmäla motionären, att kommittéslakten icke betyder evig död för kommittéerna, att kommittéhatet är övergående och beroende icke på kommittéväsendet i och för sig, utan på dess oarter, på de olämpliga arbetsformer det tagit sig.

Måhända hade det därför varit skäl att icke, såsom skett, reagera så starkt mot kommittéerna själva, som fastmera mot dessas arbetsformer och mot ledamöternas mångtalighet, mot kommittéernas benägenhet att i trycksvärtans ljus framdraga allt mellan himmel och jord, som tangerar deras arbetsuppgift, mot deras ofta orimligt tilltagna kansli och tjänstepersonal samt frikostigt tillmätta arbetslokaler — icke bara sammanträdesrum, utan särskilda arbetsrum för vissa av ledamöterna och kanslipersonalen, expeditiionslokaler och vad det nu kan heta — och kanske också mot det förhållandet, att departementscheferna oftast låta kommittéerna vandra sin egen väg efter vissa allmänna direktiv vid arbetets början, utan att det ens för kommittéerna själva är möjligt att ådraga sig något nämnvärt intresse från vederbörandes sida, innan allt ligger färdigt för proposition. Hurusom helst, tror jag, att motionären kan leva i lugn förtröstan, att kommittéväsendet åter snart nog kommer att stå upp från de döda. Och i själva verket är därom intet annat än gott att säga, förutsatt att det efter sin självavdring uppstår, om icke i förklarad, så åtminstone i väsentligt förändrad gestalt från de nyss anmärkta oarterna. Det blir ju då möjligt att den särskilt av motionären omhuldade »undre världen» lyftes upp till och in i kommittéerna av den undre världens regeringar. Vilket icke hindrar att även ämbetsmännen fortfarande hava sin uppgift i och betydelse för det förberedande lagstiftningsarbetet.

För övrigt, då motionären vill i grundlagen hava utsagt att ärendena skola »i erforderlig mån allsidigt» beredas, skulle ju detta endast bliva ett platoniskt uttryck för vad varje regering för sin egen skull måste vara angelägen om eller att ett ärende i möjligaste mån — vilket jag antager att motionären liksom även reservanten Vennerström menar — allsidigt förberedes.

Jag ansluter mig till avslagsyrkandet.

Herr **Lindhagen**: Herr Clason började sitt anförande med att säga att jag tagit min uppgift bekvämt, men jag har aldrig märkt, att jag har det så bekvämt. När man skall kämpa med alla möjliga ut-

skotts så gott som enhälliga mening, kan man icke säga, att det är någon bekväm ställning. Men herr Clason tog det verkliga bekvämt, han underlät sorgfälligt, såsom alltid, att hålla sig till sakens kärna, utan fladdrade kring på ärendets periferi. När han använder sådana uttryck skall jag också använda dylika om honom för att vi skola bli kvitt. Emellertid, han berörde en sak här och en där utan något sammanhang. Jag har frågat: är det med hänsyn till tidsförhållandena nog med att i grundlagen står inskrivet att ärendena skola »genom nödiga upplysningars inhämtande från vederbörande ämbetsverk beredas», eller om det icke, på de grunder jag framhållit, behövs något annat? Den siste talaren sade, att det ligger i sakens natur, att ytterligare utredning infordras. Men det vet nog herr Lyberg, att vad som ligger i sakens natur det kommer icke mycket till tals i politiken. Man är kanske villrådig ifråga om ett ärendes förberedande behandling, man slår upp regeringsformen och har där det gamla formuläret: »Upplysningars inhämtande från vederbörande ämbetsverk.» Aha! det var bekvämt, säger man, man lämnar ut ärendet till ett ämbetsverk, och anses ytterligare utredning erforderlig, så inkallas vederbörande ämbetsverks vederlikar, varpå jag lämnade ett praktfullt prov under mitt förra anförande.

Ang. regeringsärendenas beredning.
(Forts.)

Så schablonmässigt tar man det, om icke grundlagen ger vederbörande en vägledning, ett »se upp» i detta avseende. Herr Clason har som sagt med sin ståndpunkt helt och hållet förbigått själva sakens kärna, och det är ju då icke värt att vidare diskutera denna sak.

Herr Clason sade, att jag icke nu citerat ett medgivande i motiönen av de centrala ämbetsverkens större allsidighet. Det är mycket, som jag icke återgivit för att spara på kammarens tid, men jag nämnde dock, att jag i viss mån gör undantag för de centrala ämbetsverken, som på grund av gamla traditioner söka någorlunda betrakta dessa frågor något annorlunda än länsstyrelserna och i all synnerhet hushållningssällskapens godsägare och disponenter. Men även där är man rädd för denna härskande opinion, som nu tagit sig uttryck också i detta enhälliga utskottsbetänkande. När man läser de centrala ämbetsverkens yttranden, med undantag av socialstyrelsens, som är tillsatt just för sociala frågor beredning, märkes, att man där alldeles som den siste talaren nästan ber om ursäkt för att man är »kättersk» och framställer »inopportuna» meningar till förmån för de värnlösa. När det kommer några yttranden i den riktningen, går det på skruvar, och man vågar icke säga ut hela sanningen. Man vill icke gärna förefalla kättersk och inopportun inför en organiserad industrialiserad opinion.

Det var lustigt att höra herr Clason åberopa — det var det enda han yttrade i sak — att länsstyrelserna ha tillfälle att infordra yttranden av kommuner och andra samt att de också göra det. Det är riktigt, att så sker ibland, men det är länsstyrelserna, som i sista hand avge utlåtande, och jag kan anföra ett dråpligt exempel på vad det tjänar till, att kommunerna yttra sig. Dessa yttranden få vi för övrigt i riksdagen aldrig höra talas om, ty när några utlåtanden återges i

Ang. rege-
ringsären-
denas bered-
ning.

(Forts.)

propositionerna, är det endast länsstyrelsernas utlåtanden men icke vad deras underlydande yttrat.

I förslaget om koncessionslagstiftning hade förordats bland annat, att norrländska förbudslagens medgivande, att bolagen få köpa utskogar, skulle upphävas. Man kan tvista om den saken; den har väl två sidor som allt annat. Men det var i alla fall föreslaget, att bolag skulle hädanefter ha koncession även för att få köpa utskogar. Lärsstyrelserna hördes över förslaget och däribland länsstyrelsen i ett norrländskt län, som — jag behöver icke säga naturligtvis — avstyrke det. Men på vilket skäl? Jo, länsstyrelsen sade bland annat, att allmogen själv vill icke ha denna bestämmelse, ty lantbrukssällskapet — som jag har hört till 62 procent består av småbrukare, men vars styrelse består av godsägare och vederlikar — hade förklarat, att det icke ville ha bestämmelsen, utan att bolagen fortfarande borde få köpa utskogar. Denna mening har man ju rättighet att ha, men detta var ett av huvudskälen för ifrågavarande norrländska länsstyrelse att avstyrka förslaget. Jag vet nu icke, om länsstyrelsen också infordrat yttranden från kommunerna i länet, men i jordkommissionens betänkande, över vilket yttrandet avgavs, framhölls hurusom av kommissionens enquete framgick, att nästan varenda kommunalnämnd i Norrland och Dalarne förordat kommissionens förslag i denna punkt. Men länsstyrelsen går hellre på det konservativa lantbrukssällskapets yttrande såsom ett uttryck för folkets opinion och gör en konst i kommunalnämnders i det egna länet uttalade mening. Där ser man, vilken effekt infordrandet av underordnades yttranden i sådana frågor har. Och detta var till och med en liberal landshövding.

Jag har redan yttrat något om att det skulle kunna höja vårt politiska liv, om konstitutionsutskottet mera efter stora linjer och under beaktande av olika synpunkter toge upp till diskussion konstitutionella frågor. Här har utskottet ju avgivit ett utlåtande, så att utskottet har formellt fullgjort sin skyldighet, men utskottet har förbigått de synpunkter, om vilka i motionen talats.

Jag vill tillägga — och det gäller alla utskott — att det ofta finns reservationer, som icke säga något alls utan endast innehålla ett namn eller också endast angiva, att reservanten är skiljaktig i fråga om utskottets motivering. Denna praxis bör konstitutionsutskottet, som skall vaka över grundlagarnas helgd, söka få bort, ty även reservanterna ha skyldighet att avgiva utlåtande, och det göra de icke genom att tiga. Den siste talaren, herr Lyberg, tog exempelvis i sitt yttrande upp en fråga, som just gäller de synpunkter, som framhållas i motionen. Han menade också, att det icke kan vara tillräckligt med ämbetsverkens utlåtanden. Om han skrivit detta i sin reservation, hade man fått veta det. Andra kammaren, som diskuterar frågan, får icke en aning om vad herr Lyberg menat, och motionären saknar alltså i andra kammaren mot grundlagens föreskrift det stöd av herr Lybergs mening, som motionären haft rätt att erhålla.

Den siste talarens yttrande påminner emellertid i någon mån om

den gamla liberalismens grepp på frågorna just i konstitutionella ämnen. Jag tänkte just säga redan före herr Lybergs anförande, att herr Lybergs yttranden ibland något påminna — i vår tid kan man naturligtvis icke uppträda på alldeles samma sätt, ty nu måste man vara rädd för att framstå såsom »kättersk» och »inopportun» — om läroverksadjunkten Olof Valdemar Vahlins representantskap i andra kammaren för Falu stad. När denne yttrade sig i sådana frågor, lyftes de konstitutionella spörsmålen just till det plan, där jag tycker, att de borde vara, och vi sutto i andra kammaren alltid och lyssnade med beundran till den mannen. Det var i hans uppträdande en efterklang av liberalismens stora jubeldagar, då de liberala representanterna verkligen något rensade atmosfären och läto idealen i någon mån sväva över våra huvuden, då vi gingo till praktisk handling.

Ang. regeringsärendenas beredning.
(Forts.)

Den siste talaren talade om »den av motionären omhuldade undre världen» — varför icke också den av herr Lyberg och Claeson omhuldade, ty därtill förpliktar nya testamentet, till vilket i synnerhet herr Clason bekänner sig och därefter herr Lyberg, samt enligt partiordningen minst jag. Men i alla fall får jag i dag föra dess talan tämligen ensam, icke därför att jag är representant för de andliga världena, utan därför att jag anser, att om man fått ett representantskap, måste man försöka föra fram dessa frågor såsom en ledstjärna, herr Clason. Men inte har man väl skyldighet såsom representant här att vara med om att *avkristna* första kammaren och samhället, såsom herr Clason merendels försöker göra.

Den siste talaren sade, att kommittéväsendet kanske återkommer och därigenom kan man få representanter även för den undre världen vid ärendenas behandling; den undre världens regeringar få då sätta in sådana representanter. Jag kan icke nöja mig med en sådant utsikt. För det första vet man icke, huru länge den undre världens regeringar sitta, och för det andra vet man icke, om de i vår tid ha tid och kurage att tänka på denna sak.

Herr Vahlin åter skulle ha talat om nationens regeringar. Men herr Lyberg är trots de gamla reminiscenser, som jag beundrar hos honom, för mycket barn av sin tid, så att han hänvisar endast till den undre världens regeringar. Det skulle aldrig herr Vahlin såsom också representant för Falun gjort; han skulle ha sagt, att *alla* regeringar ha skyldighet att tillse detta. Eljest bidrager man ju till den uppfattningen, att icke alla regeringar behöva ha omsorg om folket och enkannerligen de förtryckta. Man bör snarare mest framhålla detta krav beträffande de regeringar, i fråga om vilka man kan mera miss-tänka, att de skola åsidosätta en sådan skyldighet.

Friherre Boije i ridderskapet och adeln var en stor reaktionär, sade herr Clason. Men han yttrade sig i alla fall i dessa frågor på sätt jag anför. Där ser man, vilken skillnad det är mellan dåtidens reaktionärer och nutidens reaktionärer.

Herr Clason anförde som något särskilt märkvärdigt, att jag framhållit i motionen, att det måste finnas någon kontroll på vederbörande

Ang. rege-
ringsären-
denas bered-
ning.
(Forts.)

statsråds beredning av ärendena, och erinrade om den nuvarande de-
chargen. Ja, den senare är ett spektakel, tycker jag för min del; den
kommer efteråt: den är ingenting. Det är ett sväljande av de egna
kamelerna och ett silande av de andras myggor, och ingenting annat.
Men en kontroll på vederbörande statsråds beredning av ärendena,
innan besluten fattas, är en annan och viktigare och effektivare sak.
Jag anser fortfarande, att det bör finnas en sådan kontroll.

Herr Clason har fortfarande icke alls angivit skälen, varför man
i grundlagen endast skall tala om vederbörande ämbetsverk, och har
icke lämnat någon anvisning om varifrån man med trygghet skall få
några representanter för den undre världen. Jag nödgas därför allt-
jämt vidhålla mitt yrkande.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen enligt
därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad
utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt
vidare på bifall till den i ämnet väckta motionens senare alternativ;
och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på
bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med
överbägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav uppsattes,
justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlå-
tande nr 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den i ämnet väckta motionens senare alter-
nativ.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rö-
terna hava utfallit sålunda:

Ja — 93;

Nej — 19.

Om lagrådets
avskaffande
m. m.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 13, i anled-
ning av väckt motion om avskaffande av lagrådet eller åvägabringande
av ändrade bestämmelser rörande dess befogenhet.

I en inom första kammaren väckt motion, nr 163, hade herr *Lind-
hagen* hemställt, att riksdagen — med erinran tillika om vikten, att lag-
rådet vid beredning av sociala lagar och särskilt lagförslag i sociala
jordfrågor förstärktes med en målsman även för menige mans frihet
och lovliga intresse — måtte:

1) uttala sig för lagrådets avskaffande samt i sådant syfte för sin del till vilande i grundlagsenlig ordning besluta att upphäva 21 § regeringsformen och vidtaga därav följande ändringar i 87 § av samma grundlag;

*Om lagrådets
avskaffande
m. m.
(Forts.)*

2) eller, om detta icke kunde bifallas, för sin del till vilande i grundlagsenlig ordning antaga följande tillägg till 87 § regeringsformen:

»3:o. Skyldighet att infordra lagrådets yttrande äger dock ej rum i fråga om lagförslag, som beröra sociala jordfrågor eller andra ämnen av social natur, och ej heller lagförslag framlagda enligt Konungens förordnande av lagberedningar eller lagkommissioner, sammansatta av minst tre lagkunnige såsom ensamma ordinarie ledamöter.»

3) eller, om icke heller detta kunde bifallas, anhålla att regeringen ville taga under övervägande de olägenheter, som kunde vara förbundna med den åt lagrådet uppdragna lagberedning, samt för 1924 års riksdag framlägga förslag till de ändringar i regeringsformen och andra åtgärder, som av detta övervägande kunde föranledas.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av, utom andra, herrar *Thulin* och *Vennerström*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning, huruvida icke den åt lagrådet uppdragna lagberedningen skulle kunna förenklas samt möjligen uppdragas åt högsta domstolen, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, som av utredningen föranleddes.

Herr **Thulin**: Herr talman, mina herrar! Som herrarna behagade finna, är till det föreliggande utskottsutlåtandet fogad en reservation av mig och herr *Vennerström* i andra kammaren, och jag skall be att få anföra några ord till motivering av denna reservation.

Frågan om lagrådets omorganisation var före här i riksdagen senast år 1920 i anledning av en motion av samma motionär som i år. Utskottet avstyrkte då enhälligt motionen, men inom utskottet funnos då liksom nu avvikande meningar, ehuru de då icke kommo till synes. Bland andra hade även jag då en mening, som avvek från den ståndpunkt utskottet intog, men jag framförde den icke reservationsvis, därför att man då lugnades av ett uttalande i utskottsutlåtandet, som jämväl upprepas av utskottet i år, nämligen att det frånginge av en då framlagd proposition, att frågan om lagrådets omorganisation vore föremål för regeringens uppmärksamhet och att förslag till ändringar i lagrådets organisation och arbetssätt, i den mån de visade sig erforderliga, kunde väntas från Kungl. Maj:t. Efter tre år har ännu intet avhört i denna sak och ingenting åtgjorts från Kungl. Maj:ts sida.

Om lagrådets
avskaffande
m. m.
(Forts.)

Det är klart, att de, som önska en ändring i avseende på lagrådets organisation, icke längre kunna underlåta att tillkännagiva sin mening i frågan.

Det är väl nästan avgjort, att även det blygsamma kravet på en utredning nu icke kommer att vinna gehör. Motståndet mot ändringar på detta område är ju mycket starkt, och för min del förstår jag mycket väl, att den svenska riksdagen både känner och har ett starkt behov av att få till sig hänvisade lagförslag belysta av särskilt kvalificerade jurister. Det har ju gällt som en hederssak för många, att de lagförslag, som gå igenom i riksdagen, i formellt hänseende skola vara så avslipade som möjligt och att de därjämte bliva så fullständiga, att de täcka alla tänkbara fall. Man har på många håll ansett det vara av synnerlig vikt, att ett lagförslag underkastas den skarpaste juridiska kritiks skärseld — en granskning av lagförslag, som väl knappast torde förekomma i något annat land. Huruvida åter våra lagar genom det omfattande arbete, som nedlägges på det förberedande stadiet, verkligen bliva bättre än andra länders är återigen en fråga, som efter min mening står i vida fältet. Det må emellertid tillåtas en blygsam förmodan, att formerna några gånger ha kunnat undanskymma innehållet och att de många detaljer, med vilka vår svenska lagstiftning i stor utsträckning är belastad, göra lagarna svårförståeliga både för allmänheten och domarna.

Vilka anmärkningar är det nu, som kunna riktas mot lagrådet såsom institution? Först och främst skulle jag då vilja framhålla, att lagrådets granskning fått en vid dess inrättande säkerligen icke avsedd omfattning såväl i avseende på mängden av de lagförslag, som granskas, som ock i avseende på arten av själva granskningen. Genom det livliga lagstiftningsarbetet under det senaste tiotalet år, särskilt på det sociala och det ekonomiska området, har den gamla ramen för civilagstiftningen sprängts, och under bestämmelsen om vad som är civilag enligt § 87 regeringsformen har kommit att hänföras en massa ämnen, som tidigare hörde under Kungl. Maj:ts administrativa och ekonomiska lagstiftning. Som bekant hade högsta domstolen före 1909 granskningen av lagförslagen. Högsta domstolen gav emellertid icke denna laggranskning samma omfattning som lagrådet numera gör. Det kan ju bero på den omständigheten, att lagrådet är en särskild institution, som just i denna sin egenskap anser sig böra ägna ärendena en mera omfattande behandling, än om laggranskningen utgjorde endast en mindre del av lagrådets arbetsbörda. Lagrådet har ibland ägnat månader av sin knappa tid åt granskningen av ett enda lagförslag, och lagrådets medlemmar ha tvingats att sätta sig in i ämnen av ekonomisk social natur, vilka torde vara lagrådets ledamöter, såsom ledamöter av högsta domstolen, ganska främmande. Det har sagts med en viss rätt, att lagrådet i flera fall blivit en överkommitté.

Det kan synas, som om härigenom en fond av sakkunskap på skilda områden så småningom skulle komma att samlas i lagrådet. Detta

torde emellertid icke vara fallet på grund av den omständigheten, att lagrådets medlemmar avlösas av andra medlemmar av högsta domstolen efter en viss kortare tid — jag tror, att det är två år. Ett sådant ombyte låter visserligen väl försvara sig, bland annat ur den synpunkten att högsta domstolens ledamöter i tur och ordning få komma i kontakt med lagstiftningsarbetet, men jag tror icke, att det kan förnekas, att anordningen har sina avigsidor just ur lagstiftningsarbetets egen synpunkt.

*Om lagrådets
arskaffande
m. m.
(Forts.)*

Den andra olägenhet, som följer av lagrådets nuvarande organisation, är egentligen en följd av den första. Då lagstiftningsarbetet är brådskande, kan det icke undvikas, att det försenas just på grund av den organisation, som lagrådets granskningsarbete för närvarande har. Lagrådet kan självfallet icke hinna med att granska den omfattande lagproduktion, som förelägges det. Detta förhållande kanske icke framträder såsom en olägenhet utan snarare som en fördel ur deras synpunkt, som icke äro angelägna om en ny och omfattande lagstiftning på skilda områden. Men den tid kan komma, då lagproduktionen blir av ringa omfattning och då lagrådet icke kan erhålla full sysselsättning — en eventualitet, som för övrigt redan lär ha framträtt under nuvarande förhållanden. Då framträder också tydligt olägenheten av att hava ett fristående lagråd.

Det är särskilt dessa omständigheter, som lett mig fram till att ifrågasätta, huruvida icke den gamla anordningen med högsta domstolen såsom den myndighet, hos vilken laggranskningen skulle äga rum, var betydligt smidigare. Onekligt torde väl vara, att en sådan omläggning av laggranskningsarbetet skulle möjliggöra, att i tider av mera omfattande lagstiftningsarbete exempelvis två avdelningar om vardera tre ledamöter av högsta domstolen skulle kunna sysselsättas med laggranskningsarbete, medan i tider av ringa laggranskningsarbete högsta domstolens samtliga ledamöter skulle kunna användas för det egentliga lagskipningsarbetet. Min tanke är således, att man bör undersöka, huruvida icke ett återvändande till tidigare förhållanden är motiverat, givetvis med vissa modifikationer. Lagrådet skulle i enlighet med denna tanke flyttas in i högsta domstolen, och granskningsarbetet därigenom erhålla större elasticitet. Det kan invändas, att högsta domstolens sysslande med lagskipning icke skulle möjliggöra en sådan anordning och att lagrådets inrättande orsakades av önskvärdheten att avlasta en del av högsta domstolens arbetsbörda. Sedan laggranskningsarbetet överflyttats från högsta domstolen till ett särskilt lagråd år 1909, ha emellertid högsta domstolens arbetsuppgifter genom införande av summa revisibils i viss mån minskats, och jag tror, att en undersökning på detta område skulle visa, att en anordning i huvudsaklig överensstämmelse med den av mig angivna mycket väl skulle låta sig genomföras. Skulle emellertid laggranskningsarbetet flyttas in i högsta domstolen, skulle visserligen därigenom icke någon representant för regeringsrätten komma att vara närvarande vid laggransk-

Om lagrådets
avskaffande
m. m.
(Forts.)

ningen. För min del kan jag emellertid icke finna, att regeringsrättens representerande vid denna laggranskning är så oundgängligen erforderligt.

Enligt min uppfattning bör sålunda laggranskningen inom en särskild juridisk instans, fastän icke i lagrådet utan i högsta domstolen, fortfarande bibehållas. Det synes emellertid vid den av mig ifrågasatta utredningen böra undersökas, huruvida icke i vissa fall laggranskningen hos högsta domstolen kan undvikas. Vissa lagförslag framläggas under nuvarande förhållanden för lagrådet, ehuru de äro utarbetade av särskilda juridiska specialkommissioner — jag tänker härvid särskilt på lagberedningen. De förslag, som framläggas av lagberedningen, torde väl få anses vara så noggrant uppgjorda och formellt så väl avfattade, att en särskild granskning inom högsta domstolen eller lagrådet icke skulle vara erforderligt.

Det skulle vara åtskilligt att tillägga i det föreliggande ämnet. I sakens nuvarande läge skall jag, herr talman, emellertid inskränka mig till att allenast yrka bifall till den av mig och herr Vennerström avgivna reservationen.

Herr **Lindhagen**: I motionen ha skälen för motionärens framställning tämligen vidlyftigt utvecklats. Det kan icke komma i fråga att här upprepa dessa skäl, ehuru jag vet, att herrarna i detta fall liksom annars icke läsa motionerna och icke heller propositionerna, ty det hinner man ju icke med. Förr i världen voro motionerna återgivna i varje betänkande, och när saken förekom, hade man det bekvämt till hands och läste därför verkligen motiven för framställningen. Men nu äro kamrarna obekanta med vad saken rör, och man måste följa partilinjerna. Därför äro också till skillnad från förr kamrarnas flesta ledamöter borta vid ärendenas behandling. Under sådana förhållanden är ju en motivering från denna plats för motionärens framställning tämligen överflödig. För dem, som ännu finnas kvar, vill jag emellertid erinra om ett par saker i utskottets utlåtande.

1920 motsatte sig utskottet ett förslag om att det skulle tagas i övervägande, om lagrådet borde avskaffas eller på något sätt få sin arbetsordning ändrad, med det skälet, att det vore nödvändigt för lagarbetets enhetlighet, att lagrådet ägde bestånd. Detta skäl har jag nu försökt bemöta i den nu föreliggande motionen. Men utskottet ingår icke alls på någon diskussion härav, utan faller endast tillbaka på sin gamla ståndpunkt, att lagarbetets enhetlighet fordrar lagrådets bibehållande. Jag har nu verkligen icke hört talas om att åstadkommande av enhetlighet i lagarbetet var något motiv för lagrådets tillskapande, utan det är något påfund av utskottet 1920, som nu måste upprätthållas, ända tills den generation, som nu sitter i utskottet, gått bort ur tiden, och det få vi naturligtvis vänta på.

Vad vill det nu säga, att lagrådet skulle vara till för att upprätthålla lagarbetets enhetlighet? Vi veta ju, att lagrådet ombytes vartannat år och att det då kommer helt nya medlemmar. Det är ju icke formen

utan det personliga, som sammanhåller och kan åstadkomma enhetlighet. Jag frågar då herr Clason, på vad sätt herr Clason tänkt sig, att dessa vartannat år ombytta medlemmar i lagrådet skola upprätthålla enhetligheten i lagarbetet. Det kan icke ske på annat sätt än att de nya ledamöterna av lagrådet, om ett föregående lagråd yttrat sig i en fråga, anse sig icke kunna frångå detta yttrande av ren lojalitet mot det gamla lagrådet. Så förhåller det sig emellertid lyckligtvis icke, utan lagrådets ledamöter säga precis vad de tycka, oavsett vad ett föregående lagråd yttrat. Enhetligheten är således en fullständig chimär. Men ett konstitutionsutskott skall väl yttra sig allvarligt i frågorna och icke hitta på sådana där schabloner, som icke ha den ringaste betydelse för verkligheten, och vårt främsta utskott skall väl kunna resonera så pass, särskilt när detta framhålles i motionen. Menar utskottet, att lagrådet verkligen är en garanti för enhetlighet i lagarbetet?

Vad är det för övrigt för enhetlighet mellan patentlagar, processreformer och den sociala jordlagstiftningen? Det kan möjligtvis vara en formell enhetlighet mellan vissa bestämmelser, men även denna är svår att upptäcka.

Men jag förstår, att det finns *en* enhetlighet, och det är, att man känner en garanti i lagrådets bestånd för att denna granskning såsom den sista auktoritativa — icke på grund av kompetens utan på grund av officiellt bemyndigande — icke kommer att inlåta landet på några äventyrliga experiment med sociala välfärdsanordningar, utan motsätter sig nya förslag så mycket som möjligt. Där ha vi anledningen till den stora kärlek, man hyser till lagrådets förmåga att åstadkomma enhetlighet i lagarbetet! Den som står på en annan ståndpunkt och anser, att tidens krav och de nödlidande befolkningslagren måste tillgodoses, kan däremot icke anse det vara en företrädesrätt för lagrådet att verka såsom en spärrfästning mot de mänskliga behoven. Därtill kommer nu, att lagrådet är överbelastat av arbete och blir det alltmera. När de stora processlagarna och de stora civillagarna komma fram, blir lagrådet ett fullkomligt spektakel. Det kommer att kanske i årtal framåt hindra all jordlagstiftning. Det finns ingen möjlighet att få någonting i rätten tid granskat i lagrådet. Det kommer icke att hinna granska förslaget om koncessionslag, icke lagförslaget om åborätt, icke heller lagstiftningen om nya jordbruk, icke lagstiftningen om provisorisk förlängning av arrendeavtal, icke något av hela den sociala lagstiftning, som nu kommer som en störsjö, vanhävdslagen, friköpningslagen, den sociala arrendelagstiftningen, fideikommisslagstiftningen o. s. v. Under tiden skall folket, som behöver jord och som behöver trygghet i den rätt till jord, som det möjligtvis i vissa fall har genom arrende, äventyra sin existens i väntan på att lagrådet med sin auktoritet skall avgiva utlåtande i frågor, för vilka det icke har någon särskild kompetens. En sådan politik innebär icke blott ett missförhållande, det är en förgripelse mot folket.

Varför blir icke denna kommitté avskaffad likaväl som andra kommittéer? Den frågan måste man också göra sig. Det finns icke

*Om lagrådets
avskaffande
m. m.
(Forts.)*

Om lagrådets
avskaffande
m. m.
(Forts.)

någon rim och reson i att man skall ha ett lagråd för att granska processkommissionens och lagberedningens förslag, vilka utarbetats av utvalda jurister, som förstå dessa frågor betydligt bättre eller åtminstone ganska mycket bättre än lagrådets ledamöter i genomsnitt. Detta är ju en överorganisation, kostsam för landet i pengar och kostsam för folket i uppskjutna reformer. Vad skall det tjäna till?

När vi sedan komma till de sociala frågorna och däribland även de sociala jordfrågorna, sakna lagrådets ledamöter all särskild kompetens. Åtminstone äger det ej högre kompetens än andra människor. Ledamöterna klaga också, efter vad jag hört föredragande säga, över att allting är så svårt och att det tar så oerhört lång tid att sätta sig in i frågorna. Tacka för det, ty när dessa frågor komma, äro de icke inne i dem på förhand, utan de måste gå i skola och först lära sig dem! Och icke skall man sätta sådana personer till övergranskare av lagförslag, som hastigt böra framföras, för att de skola lära sig frågorna och sedan komma till medelmåttiga resultat, som alla lärjungar göra i början.

Nu har det föreslagits av några reservanter, att man skall inskränka lagrådets verksamhet till den formellt juridiska granskningen, men undantaga sakgranskningen. Ja, förr i världen hände det ibland, att högsta domstolen utlät sig på det sättet och förklarade, att den icke inginge på själva saken, utan endast granskade de juridiska formuleringarna, men det var mera sällan. Detta kan möjligen låta tänka sig, men jag undrar, om det är lämpligt att föreskriva något sådant i lagstiftningen. Mig bär det så oerhört emot att uppdraga åt en beredning att granska formerna, utan att vederbörande också få skaffa sig en egen personlig övertygelse om innehållet. Det kan man icke förmena dem, och det skulle de göra i alla fall, trots alla lagar, ty formerna äro ju till för att tjäna innehållet, och utan någon uppfattning om innehållet kan man svårligen i stort sett — i vissa punkter är det visserligen möjligt men långt ifrån alltid — granska formerna. Därför har jag i min motion tagit ett visst avstånd från en sådan förenkling av lagrådets verksamhet.

Nu läser det ej finnas något annat land mer än Sverige, som har en dylik överkontroll över lagförslagen, utan det är en ärftlig belastning på vår författning, en ideologi av 1809 års lagstiftare, som dock på denna punkt icke följde sin ledande princip eller Montesquieus lära om hur statsmakten skall vara organiserad i en lagstiftande, en lagskipande och en verkställande makt, vilka måste vara oberoende av varandra. Här gjorde de ett avsteg från denna sin stora ideologi genom att låta den rättskipande makten komma med och granska lagstiftningen. Det har icke heller varit lyckligt, tycker jag, på de skäl jag framhållit. Det har blivit en motsägelse, en dualism, som gör, att det hela haltar, och därför vore det lyckligt, om vår liberala konstitution återginge till ursprunglig principiell renhet i den punkten.

Nu har av herr Thulin yrkats bifall till den av honom och herr

Vennerströms avgivna reservation. Jag tycker, att det är olämpligt, att man i yrkandet intagit orden: »samt möjligen uppdragas åt högsta domstolen». Det är mycket vanskligt att säga, om det skulle innebära en förbättring. Jag vill helst, att hela denna övergranskning upphör, så att man kan inrätta sig efter sakens natur, som man gör i andra länder, och kan komma fram till riksförsamlingen med lagförslag på den tid, då de behöva komma fram. Jag skulle därför för min del vilja avstyrka det där tillägget.

*Om lagrådets
avskaffande
m. m.
(Forts.)*

Utskottet anför såsom särskilt skäl, att regeringen väl kommer att taga hand om denna sak, om det behövs. År 1920 uttalade utskottet sig på samma sätt, men då kunde man åberopa ett lamt yttrande av justitieministern till statsrådsprotokollet vid föredragningen av en proposition till det årets riksdag, vilket tydde på att man till äventyrs var betänkt på att göra någonting i saken. Nu har det visat sig, att något sådant icke inträffat, men icke förty faller utskottet tillbaka på denna gamla tanke, att regeringen väl ser till, om något behövs. Att något behövs och att lagrådet är överansträngt, är ju en sak, som åtminstone alla jurister veta och som man har hört klagomål över särskilt inom justitiedepartementet år ut och år in. Där är väl känd sak så god som vittnad, och det behöva vi icke tala om. Men varför kan då inte utskottet tillstyrka riksdagen, att man i en så brännande fråga tager under övervägande, hur man skall kunna lätta lagrådets arbetsbörda eller på annat sätt åstadkomma, att de lagförslag, som skola beredas, i rätt tid komma fram till statsmakterna? Det kunde väl utskottet ha bestått sig med.

Men utskottet har nog ingen så stark känsla av att man behöver taga några sådana hänsyn, och därför tycker utskottet, att det inte gör någonting, om man väntar. Förr var det vanligt, då en motionär kommer med en framställning och man finner, att en utredning behöver göras, att man låter frågan gå fram till regeringen. I detta fall är det så mycket mera nödvändigt, som regeringarna göra platt ingenting i denna sak. Regeringarna äro ju oskyldiga, men jag menar justitiedepartementet; det gör ingenting i frågan. I varje fall har det icke gjort något hittills. Antingen är man rädd för att komma fram till riksdagen med förslag om en ändring, som strider mot dogmerna, mot den gamla ärftliga belastningen i vår författning, ty det är inte något »opportunt» strävande, eller också har man så mycket att göra, att man inte hinner tänka på denna sak.

Idå tycker jag verkligen, att tiden är inne att omsider skriva och få saken övervägd. Ehuru jag anser att lagrådet bör helt avskaffas, får jag väl nu till en början nöja mig med den av herrar Thulin och Vennerström avgivna reservationen, som går ut på en undersökning, hurvida icke lagrådets granskning skulle kunna »förenklas». Detta är visserligen ett mångtydigt uttryck. Jag skulle hellra vilja hava utsagt, att det vore fråga om att minska arbetsbördan, vilket vore tydligare, men »förenkla» skall väl innebära detsamma. Jag yrkar därför bifall till den av herrar Thulin och Vennerström avgivna reservationen med den

Om lagrådets
ärskaflande
m. m.
(Forts.)

förändringen, att orden »samt möjligen uppdragas åt högsta domstolen» utgå.

Herr **von Geijer**: Herr talman! Det är här fråga om att genomföra en ändring i ett förhållande, som hos oss varit rådande mycket länge eller allt sedan högsta domstolens inrättande för nu något mer än 130 år sedan. Motionen går nämligen ut på att den rätt, som är tillerkänd åt lagskipningen, företrädd av högsta domstolen, att i någon mån medverka vid lagstiftningen, skall upphöra.

Motionären kallade denna anordning för en ärftlig belastning. Ja, meningarna kunna ju vara olika om många saker, och principerna kunna gå i sär. Motionären yttrade under överläggningen i den fråga, som vi nyss behandlade, såsom ett klander mot en annan talare, att han fladdrade hit och dit på ärendets periferi. Jag skall icke det ringaste gå in i prövning, huruvida detta yttrande var befogat eller icke, men jag fäste mig vid det, ej minst därför att det kom från denne talare. Jag vill emellertid taga det till intäkt för att nu söka finna kärnan i denna sak. Jag skall försöka finna den principiella uppfattningen, den drivande kraften hos motionären. Det kan visserligen vara förmätet att söka göra det, men då det göres offentliga uttalanden i ett ärende av denna natur, har åhöraren rättighet att ur talarens egna ord söka draga bestämda slutsatser. Då jag frågar mig, vad motivet är för talaren att gång på gång komma tillbaka till denna fråga, finner jag för min del förklaringen i ett yttrande, som han själv fällde år 1908, då beslut fattades om införande av den nuvarande formen för de lagskipande myndigheternas medverkan vid lagstiftningen. Talaren yttrade då, att »intet justitieråd liksom ingen fackman på något annat område såsom sådan sitter inne med den riktiga synen på vad lagarne innerst avse att främja på sakens mänskliga och sociala innebörd». Om jag härtill lägger ett yttrande, som han för en stund sedan fällde i ett annat sammanhang, då han opponerade sig emot att »jurister skola vara med och med sin sakkunskap slå ihjäl alla realiteter», undrar jag, om jag icke med hans egna yttranden har visat, vad som egentligen är det principiella drivande skälet för motionären.

Häremot vill jag sätta en annan princip. Jag får då också tillfälle att bemöta ett annat yttrande av den föregående talaren. Han yttrade, att han aldrig hört talas om att lagrådet varit avsett att upprätthålla enhetlighet i lagstiftningen. År 1908, då, som jag nyss nämnde, beslut fattades om det nuvarande lagrådets inrättande, gjorde föredragande departementschefen följande uttalande, som återfinnes i den då till riksdagen avgivna propositionen: »Man har hos oss vant sig att i den granskning av lagförslag, som landets högsta domare utöva, se den säkraste borgen ej blott för lagarnas praktiska tillämplighet, men för upprätthållandet av enhet och konsekvens i lagstiftningen, för bevarandet av vad i den svenska rätten är egenartat och värdefullt. Säkerligen kan det ej bestridas, att en sådan uppfattning är i stort sett välgrundad. Och å andra sidan lär det vara onekligt, att genom justitierådets deltagande

i behandlingen av lagförslag tillföres högsta domstolen ett mått av erfarenhet om lagarnas tillkomst och syften, som måste bliva till båtнад för rättstillämpningen. Betydelsen härav får ej heller underskattas.»

*Om lagrådets
avskaffande
m. m.
(Forts.)*

Detta är de två ledande principerna, som stå emot varandra, den som företrädes av motionären och den som fick ett samlat uttryck vid 1908 års riksdag, då en sammanfattning gjordes av det resultat man dittills erhållit av denna granskningsverksamhet. Utan en skynt av tvekan vill jag för min del säga, att jag ansluter mig till den uppfattning, som då uttalades av föredragande departementschefen.

Detta är, som jag redan sagt, en gammal institution. Det resultat, som man därigenom uppnått intill år 1908, har jag redan berört. Jag undrar, om icke vi, som varit med efter den tiden och deltagit i lagstiftningsarbetet i vårt land — och det är ju många både i denna kammar och i den andra, som hava lång erfarenhet därav — utan fara för att bliva motbevisade kunna säga, att vi hava kunnat konstatera en högst avsevärd skillnad mellan de lagförslag, som hava framlagts till riksdagen efter att de blivit granskade av lagrådet, och de lagar, som framlagts utan dylik granskning. Jag tar mig friheten, herr talman, att hänvisa till vissa lagar, som tillkommit på administrativ väg, angående valrättens utövande vid de många övergångsperioder, som vi hava haft, och jag frågar, om det icke är riktigt, att de varit bekajade med sådana fel, att det nästan varit omöjligt att antaga dem. Jag vill erinra om det faktum, att konstitutionsutskottet vid ett särskilt tillfälle så gott som skrev om hela lagen. Jag vill i det sammanhanget också erinra om ett yttrande, som fälldes vid 1920 års riksdag — motionären hänvisade också till vad som förekom det året — då det av en person, som nu tillhör regeringen, just framhölls, hur orimligt ett annat lagförslag tedde sig, innan det hade genomgått lagrådets granskning.

Nu kan jag vidare säga, att denna uppfattning om lagrådets nytta, för att icke säga növändighet, mig veterligen icke blivit bestridd av någon och att ingen ansett sig böra föreslå dess avskaffande mer än en person, nämligen motionären själv. När det som här verkligen står princip mot princip, tjänar det väl ingenting till att ingå på en uttömmande diskussion i ämnet. Vi få välja mellan dessa två synpunkter. Några små randanmärkningar gent emot motionären kanske jag dock får framställa.

Det är nämligen ett skäl, som han framfört i år med kanske större skärpa än vid föregående tillfällen. Det är den omständigheten, att lagrådets granskande verksamhet skulle utöva ett så hämmande inflytande på lagstiftningen. I och för sig vågar jag, herr talman, verkligen göra det uttalandet, att om lagrådet skulle hava den effekten, jag skulle kunna förorda dess kvarblivande enbart därför, ty vi hålla faktiskt på att drunkna i de många lagar, som vi antagit under senare år. Jag vill fråga alla praktiska jurister eller kommunalmän, som varit skyldiga att tillämpa dessa lagar, huruvida icke denna oerhörda mängd av svårförståeliga lagar lägger hinder i vägen för ett lyckligt socialt arbete.

Motionären yttrade, att det icke var så underligt, att det tog lång

Om lagrådets
avskaffande
m. m.
(Forts.)

tid, då ju lagrådets ledamöter få lov att lära sig frågorna, när de sålunda skola sättas till granskare. Ja, det är visserligen inte så rasande lämpligt, men jag undrar, om inte detsamma gäller för oss själva, för regeringen och för riksdagen. Vi måste också underkasta oss detta. Det är så oändligt skiftande saker, att det nästan är omöjligt annat, än att både regeringen och vi få på samma sätt som lagrådets ledamöter underkasta oss att i någon mån gå i skola, som han yttrade sig. Men under alla förhållanden kan denna omständighet icke förringa den vinst av denna granskningsverksamhet, som justitieministern år 1908 berörde i det uttalande jag nyss tillät mig citera, nämligen att det är av utomordentligt stor vikt för den högsta lagskipande myndigheten, att den blir i tillfälle att förvärva erfarenhet om lagarnas tillkomst och syften. Detta är enligt mitt förmenande en så stor vinst, att, om därigenom ett eller annat lagförslags framläggande för riksdagen försinkas, jag icke i den omständigheten ser någon nämnvärd olägenhet. Jag ser tvärtom i den omständigheten, att det är så utomordentligt många lagar, som tillkomma och tillkomma i hast, ett tvingande skäl för att bibehålla lagrådet, på det att icke just dessa lagar, som så brådstörtat kastas över oss, icke äro förhastade eller bekajade med fel och brister.

Dessa mina skäl, anser jag, herr talman, vara tillräckliga för att bemöta vad motionären anfört till stöd för sitt yrkande.

Motionären har nu gått över till att med en viss förändring upptaga den reservation, som avgivits av herr Thulin. Jag kan icke nu dela den åsikt, som har framhållits av herr Thulin, att det skulle kunna vara någon fördel, att vi här återinförde det förhållande, som fanns före 1909. Då ålåg laggranskningen som bekant högsta domstolen, och dit vill herr Thulin nu återföra densamma. Vad var syftet med laggranskningen? Jo, det är redan angivet, och man kan med andra ord säga, att man härigenom sökte en garanti mot en vacklande och skiftande rättsuppfattning samt mot omogna och obetänksamma lagförslag. Går man ut ifrån denna uppfattning, kan jag för min del omöjligt förstå, varför icke detta syfte kan nås genom att anförtro arbetet åt en permanent delegation av högsta domstolen i stället för att lämna det åt växlande avdelningar av högsta domstolen. Det är för mig så tydligt, att denna sats är riktig, så att jag just på grund av denna omständighet, vilken herr Thulin ogillar, icke alls kan finna något skäl att frångå den ordning, som infördes från och med 1909.

Herr Thulin berörde visserligen, ehuru ganska mycket i förbigående, frågan om högsta domstolens arbetsbörda. Jag kan kanske i detta sammanhang hava rättighet att säga, att herr Thulins skrivna reservation är så kort, att man icke haft tillfälle att se de skäl, som han ämnade åberopa till stöd för sitt yrkande. Jag kan emellertid icke annat än finna, att han i sitt anförande mycket lättvindigt, kan jag säga, behandlat den synpunkt, som var bestämmande för att från år 1909 införa lagrådet, nämligen att förminska högsta domstolens arbetsbörda. Han påpekade i detta sammanhang, att stadgandet om »summa revisibilis» skulle hava minskat högsta domstolens arbetsbörda. Är det riktigt — jag kan icke

*Om lagrådets
avskaffande
m. m.
(Forts.)*

yttra mig i denna sak — är det faktiskt så, att högsta domstolens arbetsbörda har minskats avsevärt, och finns det god anledning att antaga, att detta förhållande skall fortsätta, så finner jag det vara skäl att icke återinföra laggranskningen under högsta domstolen, men väl i stället att kanske minska högsta domstolens ledamöters antal, vilket obestriddigen skulle vara till fördel för enhetligheten i lagskipningen. Huruvida detta skall kunna äga rum, därom vågar jag emellertid absolut icke yttra mig.

Herr Thulin vidrörde också så där i förbigående den omständigheten, att ett återförande av laggranskningen till högsta domstolen skulle beröva laggranskningen den förmån, som ligger däri, att en ledamot av regeringsrätten deltagar i laggranskningen. Ja, jag däremot anser för min del det vara en stor fördel att ett regeringsråd deltagar i granskningen, just av samma skäl, som varit den ledande principen för högsta lagskipningens deltagande, nämligen att regeringsrätten är en högsta domstol lika väl som högsta domstolen. Det är för den synnerligen viktigt, att enhetlighet bibehålles jämväl på den administrativa lagskipningen och att regeringsrättens egna medlemmar få vara med om att sätta sig in i syftet med lagarna. Det är vidare, jag minns icke riktigt, om herr Thulin nämnde det, så, att den nuvarande ordningen har den fördelen, att regeringen kan i vissa fall vid stiftandet av lagar till lagrådet även kalla utomstående personer. Denna fördel har mig veterligen icke använts mer än två gånger, men den har dock använts. Så har det åtminstone uppgivits för mig. Det är en fördel, som skulle helt och hållet gå förlorad, då det är absolut oförenligt med högsta domstolens arbetsordning, som vi alltjämt måste hålla oss vid, att någon vikarie i högsta domstolen kan få förefinnas.

Ja, herr talman, jag har kanske varit mera vidlyftig än vad som varit lämpligt, men jag skall nu sluta med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, att i avseende å det nu föredragna utlåtandet framkommit följande yrkanden: 1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas, 2:o) att kammaren skulle avslå utskottets hemställan och antaga det förslag, som innefattades i den av herrar Thulin och Vennerström vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o) att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning, huruvida icke den åt lagrådet uppdragna lagberedningen skulle kunna förenklas, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, som av utredningen föranleddes.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt berörda yrkanden samt förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det under 2:o) här ovan

*Om lagrådets
avskaffande
m. m.*

(Forts.)

upptagna yrkandet, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan och antages det förslag, som innefattas i den av herrar Thulin och Vennerström vid utlåtandet afgivna reservationen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;
Nej — 34.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande bankoutskottets utlåtande nr 14, angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

*Ang. frukost-
servering i
riksbanken.*

Punkten 2.

Revisorerna hade under § 14 i sin berättelse angående riksbanken anfört, bland annat, att revisorerna vid granskning av riksbankens räkenskaper fäst uppmärksamheten vid att riksbankens bidrag till frukostservering under arbetstiden åt riksbankens tjänstemän, vilka bidrag utginge enligt 45 § bankoreglementet, uppgått till avsevärda belopp, samt att, då enligt vad revisorerna iakttagit inom vissa av statens verk, exempelvis inom pensionsstyrelsen, frukostservering åt personalen där anordnats utan annat bidrag från statens sida än genom tillhandahållande av fri lokal, lyse, värme och servis, revisorerna ansåge, att motsvarande anordning borde kunna genomföras även i riksbanken, så att dess bidrag för ändamålet begränsades till angivna poster.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten förklarat, att utskottet av i punkten angivna skäl ansåge några förändrade anordningar på sätt revisorerna ifrågasatt icke böra vidtagas, samt hemställt, att revisorernas förevarande framställning icke måtte till någon vidare åtgärd föranleda.

Herr **Nilsson, Gustaf**: Herr talman, mina herrar! I förevarande punkt har bankoutskottet med anledning av statsrevisorernas anmärkningar beträffande vissa förhållanden i riksbanken hemställt,

att revisorernas framställning i denna del icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd. Det gäller här frågan om den frukostservering, som under kristiden infördes såväl i riksbanken som i riksgäldskontoret. Denna servering har till en början haft mycket måttliga proportioner, och då den infördes 1916 började man med ett så litet anslag till densamma som ett par tusen kronor per år. Sedermera har emellertid denna verksamhet utvecklats sig betydligt. Intill den 1 november 1922 betalades för ett mål mat jämte smör och bröd av varje tjänsteman 50 öre och av varje vaktmästare 35 öre. Den person, som skötte serveringen, kunde emellertid icke servera mat till detta pris, varför riksbanken fick bidraga med ett belopp av 1 krona 5 öre för vaktmästare och 90 öre för tjänsteman, per portion räknat. Den kostnad, som riksbanken härigenom fick vidkännas, steg under krisåren mer och mer och uppgick för 1919 till ett belopp av över 63,000 kronor. När statsrevisorerna i höstas gingo igenom räkenskaperna, funno de, att det icke var hela kostnaden för lunchserveringen, som låg i dessa något över 63,000 kronor, ty vissa portioner betalades dessutom genom att belasta omkostnadskontot för sedeltryckeriet, där ett 10-tal personer — tjänstemän och vaktpersonal — också använt sig av samma förmån, ehuru, som sagt, dessa kostnader för riksbankens räkning i stället gingo in i sedeltryckeriets allmänna omkostnadskonto. Vidare befanns, att då i riksbanken, såsom ofta inträffade, övertidsarbete förekom, som då fullgjordes på kvällarna, betalade riksbanken för samtliga de tjänstemän och vaktmästare, som deltog i övertidsarbetet, särskild ersättning för middag. Denna ersättning till innehavarinnan av riksbankens restaurang utgick så sent som i december månad 1921 med ett belopp av 3 kronor 50 öre för varje middagsportion. Ej heller den utgift, som förorsakats riksbanken genom dessa middagsersättningar av 3 kronor 50 öre, ingår i den summa av 63,000 kronor, vilken bokförts som kostnad för riksbankens frukostservering. Den har nämligen bokförts på riksbankens allmänna omkostnadskonto.

När vi statsrevisorer funno dessa förhållanden i riksbankens räkenskaper, ansågo vi, att det var vår plikt att omförmåla ärendet för riksdagen, i synnerhet som vi efter flera besök såväl vid riksbankens avdelningskontor ute i landet som vid ämbetsverk i Stockholm funnit, att några liknande kostbara anordningar icke förekommo någon annanstans. I riksförsäkringsanstalten, pensionsstyrelsen och ett flertal andra verk är också tillfälle berett för personalen att intaga frukost på arbetsplatsen, men det är där ordnat så, att med undantag av utgifter för inventarier, servis, personal, lyse och renhållning vederbörande tjänstemän och betjante själva bestrida kostnaden för lunchserveringen. Det var med anledning av dessa erfarenheter och på grund av de stora kostnaderna uti nu förevarande fall, som vi ansågo det vara i sin ordning att framföra saken till riksdagens prövning.

Riksdagen har visserligen i reglementet för riksbanken en gång medgivit, att lunchservering inom banken skulle få ske och att man

*Ang. frukostservering i riksbanken.
(Forts.)*

Ang. frukost-
servering i
riksbanken.
(Forts.)

finge använda bidrag från riksbanken för att nedbringa personalens kostnader för denna servering. Men den gången gällde det en mindre summa. Det var nämligen då fråga om ett frukostbidrag från riksbankens sida av cirka 6,000 kronor per år. Den gången hade ingen i riksdagen tanke på, att detta bidrag skulle springa upp till så höga summor, som det faktiskt gått upp till under de senaste åren.

Redan de anmärkningar, som statsrevisorerna gjort på denna sak, hava ju såsom framgår av bankoutskottets förevarande utlåtande, föranlett vissa åtgärder från bankofullmäktiges sida, t. ex. att öka portionspriset med 15 öre för såväl tjänstemän som vaktpersonal, och bankofullmäktige hava nu utgått ifrån, att man kan beräkna denna kostnad för riksbanken för framtiden till högst cirka 30,000 kronor per år.

Man skulle under sådana förhållanden kunna tycka, att därmed skulle saken, såsom bankoutskottet föreslår, vara utagerad. Emellertid måste frågan ses ur i viss mån en annan synpunkt än den bankoutskottet anlagt på densamma. Det är nämligen så, att mot denna metod, detta system att servera frukost på arbetsplatsen hava vi statsrevisorer ingenting att anmärka, men detta skall i så fall införas som en förmån i löneavseende för personalen, eftersom vederbörande verk och inrättningar få betala en viss summa årligen för denna frukostservering, som fallet varit i riksbanken de senaste åren.

Om riksdagen i dag, såsom bankoutskottet föreslår, godkänner vad bankofullmäktige här anfört, då har också riksdagen sagt ifrån, att man anser det vara i sin ordning att använda statsmedel, som här skett, till ett sådant ändamål som servering av måltider på arbetsplatsen inom vederbörande verk. Visserligen är här fråga blott om riksbanken, men det ligger ju i sakens natur, att såväl riksgäldskontoret, där man dock använt sig av detta system i mindre proportion, som andra ämbetsverk måste anse sig hava moralisk rätt att tillämpa samma system som riksbanken, nämligen att anslå vissa medel, som de hava till sitt förfogande, såsom bidrag till personalens frukostservering. Med samma rätt som riksbankens huvudkontor här i Stockholm använder statsmedel för lunchservering till sina tjänstemän, enär de äro tvungna att bliva kvar på arbetsplatsen, kan också ett riksbankens avdelningskontor vilket som helst säga, att då dess kassör är tvungen att vara tillstädes under hela arbetstiden och han så mycket mindre kan avlägsna sig, som han är ensam kassör på platsen, kan naturligtvis kontoret icke heller neka honom denna förmån. Men även på andra håll kan man införa denna förmån, och då, mina herrar, har man fått in denna princip på alla möjliga områden i statsförvaltningen.

Vi statsrevisorer kunna icke vara med om att godkänna ett sådant beslut, som bankoutskottet här kommit till, utan vi måste, när vi gått igenom denna sak, säga, att det måste bliva ett slut med det påtalade förhållandet. Det måste bliva en sådan ordning, som kan försvaras utåt och även inåt vis à vis de olika verken och styrelserna.

Därtill kommer, att i riksbanken gäller denna förmån icke för all

personal. Det finns nämligen en stor personalgrupp från sedeltryckeriet, som icke fått åtnjuta en dylik förmån, enligt vad som i följ, i november månad, uppgavs av en deputation, som då uppvaktade oss. Vi frågade, om icke denna personal hade samma förmåner som de övriga befattningshavarna hos riksbanken. Härpå svarades då nej, och det påstods, att denna personal visserligen var tvungen att stanna kvar på sedeltryckeriet hela dagen, men vederbörande fingo hava smörgåsar med sig, då de icke kunde använda sig av denna riksbankens lunchservering. Denna personal uppgick till ett 70-tal personer, och dessa äro även anställda hos riksbanken, fastän de hava sin tjänstgöring förlagd till sedeltryckeriet.

*Ang. frukostservering i riksbanken.
(Forts.)*

I denna fråga har man nu åberopat, att andra bankföretag infört en sådan ordning som denna och att man t. o. m. på vissa håll medgivit fri frukost åt personalen. Det är möjligt, att så är fallet. Men å andra sidan får man icke bortse ifrån, att det där är fråga om enskilda bankföretag, som kunna besluta, hur de vilja. Det medför nämligen inga konsekvenser, eftersom beslutet blott gäller för ett enda företag. Helt annorlunda ställer det sig emellertid, då det rör sig om ett statsföretag; ett beslut där i en sådan fråga som den förevarande måste givetvis få vissa konsekvenser på många andra områden. Beslut på ett område kan nämligen, när det gäller statens inrättningar, bliva prejudicerande för ett annat område, och godkänner riksdagen i dag, att riksbanken får använda 30,000 kronor om året såsom bidrag till lunchservering, kan man rimligen icke ett kommande år motsätta sig, att t. ex. riksförsäkringsanstalten, pensionsstyrelsen jämte hela den övriga raden av ämbetsverk göra precis samma anordning för sin personal.

Det är med hänsyn till dessa förhållanden, som jag för min del icke kan vara med om att yrka bifall till vad bankoutskottet här föreslagit, utan för min del måste hävda, att riksdagen här må medverka till att få ett slut på det tillstånd, som statsrevisorerna här vänt sig emot. För den skull vågar jag vördsamt hemställa, att kammaren med godkännande av statsrevisorernas uttalande ville lägga punkten till handlingarna.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till detta mitt förslag.

Herr Gustafsson, Karl: Det var med ganska stor och spänd väntan, som jag försökte, icke i första men väl i sista delen, åhöra den föregående ärade talarens yttrande, och jag fann därvid, att våra statsrevisorer äro besjälade av det allra största och varmaste nit och intresse för att tillvarata och undersöka möjligheterna att göra besparingar på riksbudgeten. Jag vill därför säga, att de måste väl anses hava gjort mycket gott skäl för de pengar, som statsverket lägger ut för statsrevisionen. Men hur det kan vara med det lilla tillägg, som statsrevisorerna för närvarande åtnjuta av några extra kronor för de dagar, då de äro ute och resa, och om det kan anses, att de hava gjort skäl även för dessa pengar, är en fråga, som någon kanske skulle vilja göra.

Ang. frukost-
servering i
riksbanken.
(Forts.)

Med anledning av den lilla erinran, som gjorts mot bankofullmäktiges åtgärd att skaffa personalen frukostservering, ber jag att få uppläsa en liten passus i fullmäktiges skrivelse, där de meddela, att bemyndigande för fullmäktige att medgiva ifrågavarande bidrag lämnades av 1918 års riksdag. Således står riksdagen icke skuldfri till detta. Nu säger den ärade talaren, att om detta får fortsätta, kan vilket ämbetsverk som helst vidtaga anstalter, för att sådan servering kan få försiggå. Jag undrar nu, mina herrar, om riksdagen, ifall det kommer på riksdagens bord en begäran i sådant hänseende från ett ämbetsverk vilket som helst, skulle säga ja. I detta fall har däremot riksdagen en gång sagt ja till en anhållan att få vidtaga denna lilla anordning.

Nu hava vi verkligen inom bankoutskottet försökt se på frågan icke storpolitiskt utan i den form, den föreligger. Vi veta väl alla, att under kristiden stora summor offrades såväl av enskilda som från det allmännas sida för att bereda förmåner åt en del underlydande tjänstemän. Även staten har gjort det på olika områden, t. ex. vid järnvägarna, och dessa kostnader hava uppgått till åtskilliga tusentals kronor. Nu är man beträffande riksbanken uppe i något över 60,000 kronor. Fullmäktige ha nu beräknat, att kommande år skall frukostserveringen kosta 30,000 kronor, varför således beloppet sjunker högst betydligt.

Vi hava inom bankoutskottet varit ute och sett litet på de ställen, som statsrevisorerna anfört såsom exempel. Inom pensionsstyrelsen består icke annat än fria lokaler, ty där få tjänstemännen själva bekosta sina måltider. Vi få emellertid från bankoutskottets synpunkt säga, att de anordningar, som där vidtagits, anse vi icke alls jämförliga med de åtgärder, som det nu är fråga om. Jag skall icke här i kamraren anföra någon kritik, emedan jag anser, att det knappast är värt, då såväl själva anordningarna hos pensionsstyrelsen som även den mat, som där serveras, äro av mycket svag beskaffenhet. Däremot hava vi inom bankvärlden, inom de större enskilda bankerna, sett anordningar för lunchservering, där bankerna stå helt och hållet för kostnaderna, ehuru dessa uppgå till rätt dryga summor per år. Då vi jämförde dessa kostnader med riksbankens bidrag till dess restaurang, kunde vi alls icke finna, att detta bidrag var för högt tilltaget. Vi måste ju betänka, att det är ganska trånga lokaler därnere i restaurangen. Vi hava sorgfälligt undvikit att skriva i vårt betänkande om bättre lokaler för att därigenom undgå den kostnad, som eventuellt kunde framkallas av en byggnadsfråga. Den kostnaden hade säkerligen, ifall man ej kunnat reda sig med de lokaler, som redan finnas, blivit mycket dyrare än den att årligen bevilja en så liten summa som den här föreslagna.

Dessutom har det sagts av den föregående ärade talaren, att det finnes en hel del personal i sedeltryckeriet, som icke kan komma i åtnjutande av fördelen att använda sig av denna billiga måltid. Denna uppgift är icke riktig. Vi hava talat för ett par dagar sedan med före-

ståndarinnan för riksbankens matservering, och hon har därvid meddelat, att denna personal har visserligen icke tillstånd att intaga måltid i restaurantlokalen, men den kan få hämta mat från restaurangen för att förtära den i sedeltryckeriet. Det är tillåtet, men det kan på grund av utrymmesskäl icke medgivas denna personal att få intaga lunch eller annan måltid i restaurantlokalen.

*Ang. frukostservering i riksbanken.
(Forts.)*

Vidare får jag säga, att det skulle verkligen vara förvånansvärt, om denna kammare, som 1918 har medgivit fullmäktige att anordna denna matservering, skulle, ehuru summan är nedpressad till ungefär hälften av vad den var för 3 år sedan, i dag uttala, att den icke i fortsättningen anser sig kunna lita på fullmäktige, vilka dock förklarar, att om det finnes tillfälle att kunna nedsätta priset, skola de hava sin uppmärksamhet riktad härpå.

Jag tror till slut, med all aktning för herrar statsrevisorers goda mening i detta fall samt för det vällovliga och goda arbete, som de nedlagt, då de försökt att få fram denna lilla anmärkning för att kunna göra en besparing för statsverket, att de i stället kunde hava funnit åtskilliga andra punkter inom riksförvaltningen, där de på ett ur besparingssynpunkt mera lönande sätt kunnat använda sina arbetskrafter.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förevarande hemställan.

Herr **Rosén**: Frågan om den extra ersättning, som statsrevisorerna åtnjuta under sina resor, föreligger icke nu till behandling. Jag skall därför icke ingå på den frågan, som herr Gustafsson till en början behandlade. Jag vill bara säga, att hur det var på den tid, då herr Gustafsson var ute och reste som statsrevisor, är herr Gustafsson naturligtvis mycket mera kompetent att bedöma än jag, som då icke var med.

Beträffande frukostserveringens betydelse för banktjänstemännens arbete hava revisorerna precis samma uppfattning som bankoutskottet. Bankoutskottet säger nämligen, att det måste vara i bankens intresse, att riksbankens personal under arbetstiden kan inom banklokalen intaga frukost för ett moderat pris. Ja, mot det hava vi i revisionen icke gjort någon invändning. Vi hava icke ifrågasatt, att personalen icke längre skulle få intaga frukost i banklokalen. Frågan är nu bara, huruvida banken skall lämna ett avsevärt bidrag till personalens bespisning, eller om personalen skall betala den själv.

Herr Gustafsson har starkt tryckt på, att riksdagen 1918 medgav, att av riksbankens medel bidrag skulle kunna lämnas till frukostbespisning. Det är alldeles riktigt, herr Gustafsson, men när den frågan förelåg, så upplystes av bankofullmäktige till bankoutskottet för det första, att anledningen för banken att anordna denna bespisning var brist på livsmedel — det skälet föreligger visst icke nu — och för det andra, att man hade ansett sig nödsakad att medgiva, att 550 kronor i månaden finge utbetalas i ett för allt som bidrag till frukostservering. Det var dessa uppgifter, som lågo till grund för riksdagens

Ang. frukost-
servering i
riksbanken.
(Forts.)

beslut. Fullmäktige hade alltså beslutat att lämna ett bidrag av 6,600 kronor om året, och däremot hade riksdagen ingenting att invända.

Men hur gick det med denna kostnad, sedan man väl fått in denna ändrade bestämmelse i bankoreglementet? Jo, den sprang följande år upp till 63000 kronor eller närapå tio gånger så mycket, som angavs, när riksdagen gick att fatta sitt beslut 1918. Det är en väsentlig skillnad på de båda beloppen.

Man har nu åberopat, att andra större banker lämna sin personal fri frukost. De enskilda bankerna hava ju god råd, eller kanske, rättare sagt, hade det förr; nu är det nog litet sämre. Men när man i detta fall jämför deras frikostighet med riksbankens, borde man också jämföra, hur det förhåller sig med löner och dyrtidstillägg i respektive företag. Jag tror, att riksbanken i detta senare avseende ligger åtskilligt över samtliga andra banker.

Herr Gustafsson var icke belåten med den frukost, som tillhandahölls i pensionsstyrelsen. Ja, anspråken äro olika. De, som spisa där, lära vara belåtna, och det är väl dem det närmast gäller. Men eftersom herr Gustafsson icke var belåten med anordningarna där, skall jag rekommendera honom en annan lokal i ett annat hus, nämligen gamla riksdagshuset. Där tillhandahåller staten fri lokal och fri värme till lokalen, men icke ved till köket eller lyse, liksom inte heller servis och duktyg. Ett 60-tal tjänstemän intaga där en s. k. inackorderingslunch för 20 kronor i månaden. Det gör 75 à 80 öre om dagen. Där serveras smör, bröd, mjölk eller kaffe eller te och en varmrätt, och det för ett pris, som högst betydligt understiger det pris, som betalas i riksbanken av banken och tjänstemännen tillsammans, fastän förmånerna för innehavaren av restauranten i gamla riksdagshuset äro åtskilligt mindre än för föreståndarinnan i riksbanksrestauranten. Det är 120 till 130 stycken, som spisa i gamla riksdagshusrestauranten varje dag, och nära halva antalet intager »inackorderingslunch».

Här föreligger, såvitt jag kan finna, icke annat än en lönereglering, som man genomfört utan riksdagens hörande. Såsom jag nämnde var det helt andra siffror som förelågo, när beslutet fattades år 1918. Jag tror liksom herr Nilsson, att det kommer att medföra vissa konsekvenser, om riksdagen i dag skulle besluta godkänna bankoutskottets hemställan. Enär jag icke vill vara med härom, ber jag, herr talman, att få instämma i herr Nilssons yrkande.

Herr Öhngren: Herr talman, mina herrar! Det förvånar mig inte i någon mån, att revisorerna vid granskningen av riksbankens räkenskaper fäst sig vid de stora beloppen för bidrag till frukostserveringen. I synnerhet får man lätt den uppfattningen, att om detta får pågå opåtalat, såsom herrar Nilsson och Rosén sagt, så komma verken undan för undan med mer eller mindre stora anspråk för liknande ändamål. Denna fara föreligger emellertid icke i detta fall. Till jämförelse ha revisorerna tagit upp förhållandena inom pensionsstyrelsen. Denna jämförelse är icke hållbar på grund av arbetenas olika art. Om vi tänka

*Ang. frukost-
servering i
riksbanken.
(Forts.)*

oss förhållandena inom pensionsstyrelsen, så är arbetet där fördelat på så sätt, att styrelsen kan angiva ett bestämt klockslag, när frukost-rasten får förekomma. Arbetet är nämligen sådant, att för större delen, kanske t. o. m. för allesammans, kan inom en timme eller så hela frukostätandet vara undångjort, och man kan sedan återgå till sitt arbete. Detta medför givetvis, att serveringen kan utföras jämförelsevis billigt på grund av den korta tid, som serveringen där är inrättad. Jag hoppas, att den är god, i motsats till vad den föregående talaren sade, men i alla händelser, oaktagt så är, inträffar det märkliga, att den allra största delen av tjänstemännen icke använder sig av denna gynnsamma förmån. Orsaken till detta kan icke vara något annat, än att trots denna anordning och trots det staten bekostar ljus och rum o. s. v. finna tjänstemännen med sin ekonomiska fördel förenligt att antingen taga med mat från sina hem eller också uppsöka ännu billigare matställen. Jag anför detta såsom bevis för vad kostnadsfrågan kan betyda.

Ser man nu till, hur det är ställt i riksbanken, finner man, att förhållandet där är helt annorlunda. Arbetets art är sådant, att det knappast finns någon möjlighet för tjänstemännen att komma till en bestämd lunchtimme. De, som arbeta där, måste utföra sitt arbete och kunna icke släppa det, utan de få endast så småningom, i den mån som arbetet det medger, gå till lunch. Detta har i sin mån medfört, att lunchserveringen där måste pågå i många timmar, och det är givet, att detta skall medföra stora kostnader. Det finnes t. ex. såsom här redan är angivet — jag borde icke behöva repetera det — en hel del, som icke ens kunna lämna sin plats utan måste äta där, de arbeta, såsom kassören m. fl. Därav framgår tydligt att lunchsevering är behövlig. Men den kostnad, som vi här ha hört angivas, tycker litet var är för hög, då den ju går till omkring 1 krona 50 öre. Skola nu tjänstemännen i riksbanken, om revisorernas förslag följes, betala 1 krona 50 öre för sin lunch, samtidigt som arbetets art är sådan, att de omöjligen kunna få lämna riksbankshuset, för att billigare skaffa sig lunch, så komma givetvis dessa tjänstemän i en sämre ställning än tjänstemännen i andra verk, som äga att själva bestämma, hur de vilja ha det och kunna ordna på bästa sätt för sig. Jag tycker, att redan däri ligger ett befogat krav, på att staten bör bidraga i någon mån till denna lunch för att utjämna de missförhållanden, som uppstå genom tvånget att betala ett jämförelsevis högre pris.

Således anser jag, att detta bidrag till lunchen är fullkomligt motiverat inom riksbanken, där tjänstemännen äro berövade sin frihet att själva kunna ordna för sig. Hur stort detta bidrag skall vara, är givetvis en sak, som tillkommer fullmäktige att avgöra och som de också synbarligen kunna avgöra. Här föreligger redan nu ett förslag att höja detta bidrag, men ett bidrag måste i detta fall utgå. Jämför man pensionsstyrelsen och riksbanken och möjligheterna för tjänstemännen i dessa båda verk med hänsyn till arbetsfördelningen och tankar på de kostnader, som kunna uppstå genom tvånget för tjänstemännen att vara kvar på sina platser, så är det alldeles uppenbart, att riksbankens

Ang. frukostservering i riksbanken.
(Forts.)

tjänstemän icke stå i någon *bättre* ställning. Skulle det nu komma därhän, att riksdagen skulle besluta en indragning av det kontanta bidraget till lunchen, så fruktar jag, att följden av detta blir, att arbetet inom riksbanken måste omläggas i viss mån för att möjliggöra en annan anordning. Men en sådan skulle enligt mitt förmenande säkerligen medföra mycket större kostnad än vad som här kan ifrågakomma, och vad som är värre, det är att arbetets säkerhet minskas.

Dessutom, herr talman, har jag samtalat med chefen för en del större banker och handelshus i Stockholm, och dessa säga alldeles bestämt, att de alls icke vilja avstå från att betala lunchen och på så sätt ha tjänstemännen i sin hand. Detta är en ren fördel ur ekonomisk och andra synpunkter, anse de, och förhållandena kunna icke vara stort annorlunda i riksbanken, så vitt jag förstår.

Det kan, som sagt, icke dragas upp sådana förfärande konsekvenser, som herr Nilsson behagade framhålla. Därför att huvudkontoret i Stockholm med sin stora omfattning behöver en sådan servering, föreställer han sig, att så småningom samma krav skall komma från kontoren ute i landet. Det är något, som jag alldeles icke tror, att vi behöva befara. Och lika litet befara jag, att några konsekvenser av ett krav, som är av behovet påkallat, till följd av att tjänstemännen skola finnas kvar inom riksbankshuset, skall kunna framkomma. Dessa konsekvenser, som äro uppmålade av herrar revisorer, förmår jag för min del inte se, och därför ber jag att få yrka bifall till bankoutskottets utlåtande.

Herr **Nilsson, Gustaf:** Gent emot den siste ärade talaren vill jag bara hänvisa till, att det finnes ännu ett annat stort verk, vars personal är lika bunden som riksbankens, nämligen huvudpostkontoret i Stockholm vid Vasagatan. Man kan icke rättvisligen med större skäl säga, att den, som där har hand om kassan och de stora utbetalningarna av postanvisningar m. m., kan springa ifrån när som helst. Även där äro tjänstemännen nödsakade att intaga sina måltider i posthuset, och även där förekommer lunch- och frukostservering. Men icke har det fallit generalpoststyrelsen in att med postmedel bidraga till annat än lokal, servis, värme, lyse och sådant. Ifall generalpoststyrelsen behagade bevilja ett lika stort belopp som riksbanken till sina tjänstemäns frukostservering, kan icke rimligen bankoutskottet eller någon annan, som granskar denna sak, säga, att det är oriktigt att göra det, när det gäller postkontoret, men riktigt, när man använder systemet i riksbanken. Jag vill bara hänvisa till detta exempel. I båda dessa fall äro tjänstemännen lika tvungna att vara närvarande. Och vad beträffar kassorna i riksbanken, kan en kassa där mycket väl stängas, emedan det finnes flera, under den tid frukostmåltiden intages, men i landsortens riksbankskontor är det värre, det finnes kontor med en enda kassa, en kassör och femton tjänstemän. Där har man icke framställt några anspråk på bidrag till frukostservering, utan denna förmån har inskränkts huvudsakligen till huvudkontoret i Stockholm.

Jag menar, att allt detta tal om, att det är så nödvändigt just för riksbanken att hava tjänstemännen i sin hand hela dagen, håller icke streck. Det är lika nödvändigt inom andra verk, och jag har inte något emot, att tjänstemännen intaga sin frukost på arbetsplatsen, men då den föregående ärade talaren betonade, att det är omöjligt att ordna det annorlunda och att det måste vara som det nu är i riksbanken, så vill jag bara fråga; hur var det före år 1916? Då betalades icke ett öre till denna frukostservering, men riksbanken har ju varit till dessförinnan, och det var även då tjänstemän, som inte kunde gå ifrån. Det är först under kristiden, d. v. s. då svårigheten att skaffa mat var stor, som detta infördes, och det är intet att säga därom, men att det i detta fall skall av staten betalas ett särskilt bidrag kan icke vara ett skäl, som enbart gäller för riksbanken, utan det måste i så fall utsträckas till andra lika betydelsefulla och viktiga ämbetsverk.

Ang. frukostservering i riksbanken.
(Forts.)

Herr **Lindley**: Herr förste vice talman, mina herrar! Jag skall villigt erkänna, att jag blev något bestört, när jag såg det stora belopp, som åtgått för denna frukostservering. Och inom utskottet ha vi allmänt försökt granska saken grundligt, och vi hava t. o. m. verkställt en noggrann undersökning i fråga om de möjligheter, som skulle vara till finnandes för att nedsätta detta bidrag. Vi ha verkställt en undersökning, hur det tillgår i andra verk, ävensom i bankinrättningar, och därvid hava vi uttrönt, att inom andra bankinrättningar, som motsvara vår egen riksbank, har, såsom här upplysts, personalen medgivits fri frukostservering, och man kan då knappast ställa sig på annan ståndpunkt, när det gäller en bank av riksbankens mått.

När man tittar på den stora summan och ser statsrevisorernas yrkanden i de anmärkningar, som gjorts, finner man nog, att det är omöjligt att i ett enda tag få bort en anordning sådan som denna. Man kan icke utan vidare slopa en sådan sak, utan man måste gå den andra vägen och se till, huruvida och i vad mån kostnaderna kunna nedpressas till rimliga pris. Detta har redan gjorts, och man har därvid kunnat nedpressa portionspriset till 1 krona 20 öre, och det är mycket möjligt, att det sedan kan pressas ned ytterligare. Det är alltså nu icke 1 krona 50 öre, såsom förut blivit sagt, utan 1 krona 20 öre, varav riksbanken betalar en del och personalen den andra delen.

Jag vill på samma gång rätta ett annat fel, som herr Nilsson på Kristianstadsbanken gjorde sig skyldig till, då han sade, att i det angivna priset inkluderades också dricka. Nej, det gör det icke, det ligger alldeles utanför priset. Det är bara rena matportionen det är fråga om.

Nu säger man här, att en fortsatt tillämpning av systemet kan vara farlig, därför att även andra verk och inrättningar kunna kräva något liknande, och man har här pekat på posten, såsom en jämförlig inrättning med riksbanken. Nu vet jag icke riktigt, hur det förhåller sig beträffande tjänstgöringstiden i posten, men jag utgår från, att i det här fallet tänkte nog den siste ärade talaren på postkontoret vid Vasagatan, där de tjänstgörande äro i direkt förbindelse med allmänheten. I andra

Ang. frukost-
servering i
riksbanken.
(Forts.)

postkontor och i andra avdelningar av posten är personalen mera isorad och kan alltid ordna det på ett helt annat sätt. Men vad skulle herrarna säga, om man i riksbanken finge se en personal, som där är anställd, sitta med smörgåspaketet och en dricka vid sina resp. diskar och pulpeter. Det skulle icke se alltför prydligt ut, men man skulle icke kunna förbjuda detta. Då vill man hellre betala något för att slippa detta, och man bör icke medvetet neddraga vår svenska riksbank till en sådan nivå, att även främlingar skulle rynka på näsan.

Jag tror, att om man har ett lunchrum, så låter sig saken knappast ordna på annat sätt, än att det finnes någon, som förestår och sköter om det hela. Ja, man försökte i början att sköta saken med egna krafter, genom tjänstemännen själva, men det blev så förskräckligt dyrt, att man måste taga en förestånderska, som skulle tillhandahålla måltid till vad man tyckte vara ett rimligt pris. Jag tror, att en återgång härvidlag knappast skulle låta sig göra.

Man har också pekat på, att tryckeripersonalen icke kommit i åtnjutande av den fördel, som frukostserveringen erbjuder. Men man har ju meddelat, att tryckeripersonalen kan få mat upp till sig. Och det är givet, att i de arbetslokaler, där allmänheten är utestängd från möjligheten att göra besök, kan man mycket väl intaga sin lunch eller annan måltid, utan att det på något sätt väcker anstöt eller i någon grad försvårar arbetet; där låter detta sig göra på ett fullt tillfredsställande sätt.

Jag kan, som sagt, icke se, att vi här kunna göra mer än vad som här redan blivit gjort. Är det nu så, att man skall hårt nagelfara den här åtgärden, blir påföljden bara den, att detta faller tillbaka på riksdagsmännen själva. De ha ju själva fått understöd till sin riksdagsrestaurang efter precis samma principer, och även de kunna därför anklagas för att ha frossat på statens bekostnad. Därför tycker jag, att statsrevisorerna i detta fall verkligen skulle ha tänkt även på den saken samtidigt som de gjorde sin anmärkning beträffande bidraget till riksbankspersonalens lunch.

Jag ber emellertid att få yrka bifall till bankoutskottets hemställan.

Under detta anförande hade herr talmannen uppstått och avlägsnat sig, varefter ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr förste vice talmannen.

Herr **Boberg**: Redan då statsrevisorernas berättelse blev ofentliggjord, framkommo i tidningarna, säkerligen inspirerade från ett visst håll, anmärkningar mot revisorerna, enär de anmärkta förhållandena skulle grunda sig på ett riksdagens beslut. Men statsrevisorernas ordförande, herr Rosén, har ju redan påvisat, att det beslutet gällde en mycket mindre summa än vad det sedan stigit till, saken låg då till på ett helt annat sätt.

Nu är det ju mer sällan, som statsrevisorernas anmärkningar leda till direkt påföljd; men så mycket oftare till indirekt. Jag skulle kunna

andraga flera exempel därpå. Även i bankoutskottets föreliggande utlåtande finner man en sådan indirekt påverkan, ty bankofullmäktige ha redan vidtagit anstalt för att sänka summan för lunchbidragen till 30,000 kronor. Det kunde bankoutskottet gärna ha meddelat i sin kläm. Såsom denna nu lyder, kan det ju förefalla, som om revisorerna skulle ha fått ett bakslag. Det hemställes ju, »att revisorernas förevarande framställning icke måtte till någon vidare åtgärd föranleda». Bankoutskottet kunde ha tillagt: helst som bankofullmäktige redan föreslagit och vidtagit ändringar. Då hade man även sett, att revisorernas anmärkningar haft påföljd.

*Ang. frukostservering i riksbanken.
(Forts.)*

Nu har man åberopat, att de enskilda bankernas personal har lunchbidrag och i vissa fall fri lunch, men, mina herrar, hur ha de enskilda bankerna skött sin ekonomi för *aktieägarna*, under det tjänstemännen fått åtnjuta dessa fri- och rättigheter? Dels har det stundom icke blivit någon utdelning alls för de stackars aktieägarna, dels ha aktiernas värde sjunkit och reducerats många gånger till en tiondel av deras förra värde. Under sådana förhållanden tycker jag icke, att det är något exempel att åberopa, vad man kunnat åstadkomma i detta avseende i de enskilda bankinrättningarna. Fastmer tycker jag, att riksbanken bör gå i spetsen för en sundare anordning, så att tjänstemännen få såsom andra människor betala sina måltider med den lön de inneha, och som sannerligen, när det gäller riksbanken, icke är så liten. Vad herr Lindley sade om riksdagsrestaurangen tror jag berör ett förhållande, som redan är rättat och tillhör det förflutna. Det är att gräva upp döda bevis.

Jag ber att få yrka bifall till herr Nilssons hemställan.

Herr **Enhörning**: Herr talman, mina herrar! Det gläder mig, att den siste ärade talaren på Kalmarbanken har studerat utskottets betänkande litet utförligare än de övriga herrarna, ty han var ju därigenom också i tillfälle att upplysa om, att kostnaderna för denna lunch ha betydligt reducerats. Den har på sin tid överstigit 60,000 kronor, och den är för närvarande beräknad till 30,000 kronor. Antagligen kan den så småningom ytterligare förminska. Det är nog för en sådan institution som riksbanken av utomordentligt stor vikt och betydelse, att personalen icke rusar ut ur banken för att å någon annan lokal intaga sin lunch. Banken bör på allt sätt bevakas av sina tjänstemän; alla böra vara på sin plats. De få givetvis icke försvinna och vara borta för att intaga sin lunch. Den lunch som de nu erhålla å riksbankslokalen få de till stor del själva bidra till. Under sådana förhållanden har bankoutskottet funnit, att det är med bankens trygghet och säkerhet bäst, att tjänstemännen intaga sin lunch inom banken, och den omständigheten får man icke bortse ifrån, utan man måste väl erkänna, att detta är fullkomligt riktigt, även om det skulle kosta riksbanken något, vilken kostnad väl så småningom kan reduceras.

På grund härav får jag, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. frukost-
servering i
riksbanken.
(Forts.)

Herr **Pålsson**: Det tycks, som om bankoutskottet hade rätt svårt att klara den här historien. Dess yttrande går ut på, att staten allt framgent skulle bekosta lunch för riksbankens tjänstemän och vaktmästare. Som skäl anföres, att de i så fall skola kunna sköta sina befattningar bättre. Men detta enda skäl kan icke godkännas. Man kan säkert antaga, att skötseln och påpassningen i riksbanken blir precis lika god, om än de anställda själva få betala sin mat. Det är ju icke meningen att dessa anställda skola behöva besöka annan lokal vid måltids intagande, då det finnes rum till deras förfogande liksom i många andra statens verk. Där kunna de intaga den mat, som de föra med sig, om de skulle finna det vara för kostbart att intaga den, som finnes att erhålla inom verket.

Det är klart, att bankoutskottet här har kommit in på en löne-regleringshistoria helt enkelt. Man har velat skydda sina egna. I dessa tvenne betänkanden, som här följa på varandra synes hur olika de respektive verken kunna ordna för sina anställda. Pensionsstyrelsen som även ordnat lunchservering har kommit ned till ett pris av 70 à 75 öre per portion i självkostnad, som de anställda själva betala. Riksbanken står med inemot dubbelt självkostnadspris, varav endast 50 respektive 35 öre betalas av de anställda, resten av staten. Varför skall man just för riksbanken och riksgäldskontoret begränsa personalens kostnad till ett lägre pris och staten bära viss del av kostnaden under det andra statsanställda få bära hela kostnaden. Det är således ett typiskt löne-regleringsförsök bankoutskottet givit sig in på, och det förutsätter att de, som äro anställda i riksbanken eller riksgäldskontoret, ej äro så bra avlönade som andra befattningshavare och att man således från statens sida måste understödja dem genom att hjälpa till med mat-hållningen. Men det är alldeles klart, att så ligger icke saken, ty även här har en löne-reglering försiggått, och dyrtidstillägg hava också till-lagts, som torde få anses tillräckliga. Underligt är också, att man vid betalningen skiljer mellan vaktmästare och — som man kallar dem — deras vederlikar samt andra tjänstemän, i det att betalningen för vaktmästarna skall utgå med 15 öres lägre pris per portion. Från många håll har det påståtts, att i fråga om dyrtidstilläggen just dessa grader, till vilka vaktmästarna räknas, äro överkompenserade i förhållande till tjänstemännen, och då tycker man ej, att det behöver göras en sådan skillnad i portionspriset, som dessa 15 öre innebära. Alltså det finger, som gavs för några år sedan, då man på grund av mat-bristen fick lov att anordna måltider för dem som voro anställda inom verken, det tyckes man ha begagnat sig av i detta fall till den grad, att man tagit hela handen. De stora utgifter för staten som sedan följt, har riksdagen säkerligen, då den gav sitt medgivande, ej en aning om, att de skulle kunna uppstå. De kunna nu inbesparas.

Jag ber således, herr talman, att ur synpunkt av rättvisa och lik-ställighet de olika verken emellan få yrka bifall till vad herr Gustaf Nilsson föreslagit.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr förste vice talmannen, att därunder yrkats dels att vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Nilsson, Gustaf*, att kammaren skulle med godkännande av revisorernas uttalande lägga ifrågavarande punkt till handlingarna.

*Ang. frukost-
servering i
riksbanken.
(Forts.)*

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Flera ledamöter begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 14 punkten 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Gustaf Nilssons under överläggningen gjorda yrkande.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 32;
Nej — 76.

Punkten 3.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 4.

Lades till handlingarna.

Punkten 5.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande bankoutskottets utlåtande nr 15, angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 3 och 4.

Lades till handlingarna.

Punkten 5.

Utskottets hemställan bifölls.

*Om löne-
reduktion
vid statens
affärsdri-
vande verk.*

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlå-
tande nr 4, i anledning av väckt motion, nr 150, om skrivelse till Konun-
gen med begäran om utredning och förslag angående reduktion av
nu utgående löner vid statens affärsdrivande verk.

I en inom första kammaren väckt och till dess andra tillfälliga ut-
skott hänvisad motion, nr 150, hade herr *C. G. Schedin* m. fl. hem-
ställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att
Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning och om möjligt till näst-
kommande års riksdag framlägga förslag rörande förändrad löne-regle-
ring för statens affärsdrivande verk, innefattande sådana reduktioner
av nu utgående löner för befattningshavare vid ifrågavarande verk,
att dessa löner komme att avvägas med hänsyn till statens resurser,
skattedragarnas berättigade intressen och kravet på en klok och affärs-
mässig förvaltning av dessa verk.

Utskottet hade i det föreliggande utlåtandet av angivna orsaker
hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kamma-
rens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av herr *Olsson, K. O.*, i Ölgersjö, vilken
dock ej angivit sin mening.

Herr **Olsson, Karl Olof**: Herr talman! Jag har reserve-
rat mig mot utskottets utlåtande i den föreliggande frågan, och jag
skall be att i korthet få redogöra för mina skäl härför. Jag skall då
till en början framhålla, att jag till ingen del kan instämma i utskottets
uttalanden, vilka för övrigt synas mig i ganska hög grad gå vid sidan
om frågans egentliga kärnpunkt.

Utskottet framhåller först, att de löner, som vid nyregleringen be-
stämdes för olika befattningshavare vid de affärsdrivande verken, fixe-
rades under tydligt framhållande, att de ej voro grundade på den ab-
normt höga prisnivå, som då var rådande, utan borde dyrtidstillägg på
dessa utgå. Motionärerna ha aldrig förnekadt, att denna synpunkt beto-
nades vid löne-regleringens genomförande, men de ha påpekat, att den
följande utvecklingen givit vid handen, att de löner, som kommit att
gälla efter nyregleringen, måste anses avgjort vara för höga. Utskottet
har helt och hållet förbisett detta obestridliga faktum. Det har nöjt
sig med att hänvisa till förutsättningarna för 1919 års löne-reglering
utan att undersöka, om dessa förutsättningar nu kunna tillmätas något
berättigande. Den väsentliga skillnaden mellan lönerna i statlig och

privat verksamhet, som föreligger på ifrågavarande område, och som påtalas i motionen, har icke i ringaste mån vederlagts av utskottet. Detta har icke velat ingå på en saklig prövning av löneförhållandena vid statens affärsdrivande verk och icke heller berört de i motionen betonade ödesdigra konsekvenserna av en sådan lönepolitik, som nu bedrivs av staten. Den av utskottet förebragta motiveringen för dess avslagsyrkande hänger sålunda helt i luften.

Till stöd för detta avslagsyrkande har utskottet vidare anfört, att sedan nyssnämnda lönereglering vidtagits, lönestaterna blivit omlagda även för andra kategorier av statstjänstemän, varvid tillämpats enahanda system, som för förstnämnda kårer, och att på det sättet ett enhetligt lönesystem för det ojämförligt större antalet statstjänstemän har skapats. Med hänsyn härtill skulle enligt utskottet en lönereglering för de affärsdrivande verken medföra ett sönderbrytande av enhetligheten i statens lönesystem, som så nyligen av statsmakterna beslutats och vilket i sin tillämpning ännu icke hunnit till fullo prövas. Härtill vill jag endast anmärka, att om lönerna för en del befattningshavare vid de affärsdrivande verken faktiskt äro för höga — och det har, som jag upprepar, utskottet ej velat bestrida — så synes denna av utskottet påpekade enhetlighet i statens lönesystem ej vara mycket värd. Tvärtom synes det mig, att denna eftersträfvade enhetlighet måste bli i hög grad lidande därav, att lönerna inom vissa tjänstekategorier fastställts vid en höjd, som absolut ej motsvaras av arbetets natur eller innehavarnas utbildning och kvalifikationer.

Slutligen vill utskottet göra gällande »att så länge dyrtidstillägg anses nödiga — icke heller motionärerna synas räkna med dyrtidstilläggens omedelbara bortfallande — och genom dessas fixerande efter olika procent- och indextal en faktisk reglering av slutlönerna oavslutligen sker, man ännu icke kommit till den punkt, att en ändring av själva grundlönerna kan anses motiverad».

Jag får säga, att jag på denna punkt hyser en rakt motsatt uppfattning mot utskottet. Frågan är nämligen, huruvida det kan anses lämpligt att reglera de alltför höga lönerna vid de affärsdrivande verken genom en ytterligare beskärning av dyrtidstilläggen eller om man bör tillgripa en revision av grundlönerna. För min del anser jag den förstnämnda utvägen icke vara att föredraga. En generell reduktion av dyrtidstilläggen skulle ej till sina verkningar bli så rättvis som en nyreglering av grundlönerna. Genom en sådan skulle en lämplig och fullt rättvis avvägning av löneförmånerna kunna ske, vilken bestämdes med hänsyn till respektive arbetsuppgifters värde och vederbörande befattningshavares kvalifikationer.

Jag kan ej underlåta att beklaga, att utskottet synbarligen ej tillmätt denna fråga den betydelse, den verkligen äger. Utskottet har med tystnad förbigått de i motionen påpekade konsekvenser, som statens nuvarande lönepolitik måste föra med sig. Näringslivets oundgängliga behov av lägre fraktkostnader har utskottet icke ansett förtjäna någon

*Om löne-
reduktion
vid statens
affärsdrivande verk.
(Forts.)*

*Om löne-
reduktion
vid statens
affärsdrivande verk.*
(Forts.)

uppmärksamhet. Betydelsen av att skatterna ej genom en alltför långt driven frikostighet från statens sida mot dess befattningshavare hållas uppe vid en orimlig höjd, har även av utskottet förbisetts. Utskottet har uteslutande hängt sig fast vid oantastligheten av den 1919 beslutade löneregleringen utan att undersöka, om denna oantastlighet verkligen har något fog för sig.

På dessa grunder kan jag ej ansluta mig till utskottets förslag utan ber, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

Herr **Almkvist**: Herr talman, mina herrar! Man torde utan tveivel kunna giva den föregående talaren rätt däri, att då löneregleringen genomfördes för de affärsdrivande verken, olika meningar gjorde sig gällande beträffande den frågan, huruvida grundlönerna voro avpassade efter tidsförhållandena eller ej. Somliga ansågo, att grundlönerna voro för höga och andra däremot, att de voro avpassade efter de förhållanden, som då voro rådande, ehuru väl att icke full hänsyn var tagen till den abnormt höga prisnivån. Men den omständigheten, att olika meningar kommo till uttryck i riksdagen vid beslutets fattande, kan naturligtvis icke i och för sig och enbart vara ett skäl för riksdagen att nu frångå det system, som då genomfördes. Det förhåller sig nämligen så, som den föregående ärade talaren påvisade, att riksdagen vid beslutet också instämde i det uttalande, som blivit gjort om att lönerna för de affärsdrivande verken icke voro avpassade med hänsyn till de rådande, oerhört högt uppdrivna levnadskostnaderna, varför dyrtidstillägg borde utgå. Riksdagen beslöt också, att dyrtidstillägg skulle utgå efter samma grunder som för de löntagare, vilka icke hade fått sina grundlöner reglerade, ehuru väl att dyrtidstilläggen beskuros något med hänsyn till storleken. Efter dessa principer hava sedermera år från år dyrtidstillägg utgått, och även för innevarande år har Kungl. Maj:t framlagt förslag om dyrtidstillägg, som ligger under riksdagens prövning. Att under sådana förhållanden gå in på en realprövning av huruvida en nedskärning av själva grundlönerna skall äga rum eller ej, har icke syntts det utskott, som behandlat detta ärende, lämpligt. Det är nämligen icke blott de s. k. affärsdrivande verken, som fått sina löner reglerade efter det system, den föregående talaren omnämnde, utan även andra verk. Ett bifall till motionen skulle följaktligen innebära ett sönderbrytande av det lönesystem, som riksdagen en gång har godkänt. Det skulle innebära ett sönderbrytande på det sättet, att somliga verk, de affärsdrivande nämligen, skulle undantagas från detta system, medan däremot andra, vilkas personal fått sina löner reglerade efter samma system, skulle stå kvar, och slutligen skulle vi erhålla en tredje grupp, d. v. s. de löntagare, som ännu ej fått sina löner reglerade enligt det nya systemet och vilka därför erhållit kompensation i form av något ökade dyrtidstillägg.

Då den föregående talaren använde sig av rätt skarpa uttryck gent emot utskottet, därför att utskottet ej hade ingått på en prövning av de siffror och jämförelser, som motionärerna framlagt i sin motivering, skall

jag be att få nämna, att utskottet, då det intagit den principiella ståndpunkt, som jag nyss omnämnde, ansett sig sakna skäl att gå in på en närmare granskning av dessa siffror. Men redan ett ytligt betraktande av dem ger vid handen, att utskottet, om det funnit sådana skäl föreligga, icke kunnat taga någon hänsyn till uppgifterna i fråga, emedan motionärerna glömt att angiva, varifrån dessa siffror, åtminstone en stor del av dem, äro hämtade, varför utskottet icke haft möjlighet att kontrollera, huruvida de av motionärerna verkställda jämförelserna äro riktiga eller icke.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Boman**: Herr talman! Det torde vara ostridigt, även om man ej kan fastslå källan, varifrån siffrorna äro tagna, att i huvudsak de siffror, som angivas i motionen, nog äro riktiga, och att lönerna för löntagare i enskild tjänst ligga högst väsentligt under vad staten har bestämt i sin lönereglering för kommunikationsverken. Vill man göra en jämförelse mellan precis samma slag av befattningshavare, så finnes ju en sådan möjlighet i fråga om statens järnvägar och de enskilda järnvägarna, där på grund av avtal obestriddligt lägre löner utgå, än vad som är fallet vid statens järnvägar. Det är alldeles riktigt vad utskottet säger, att när löneregleringen 1919 beslöts, det därvid uttalades, att lönerna ej grundade sig på den abnormt höga prisnivå, som då rådde, utan att även på de då reglerade lönerna borde utgå dyrtidstillägg, men jag vill tillåta mig erinra, att dyrtidstilläggen då utgingo efter andra och lägre grunder, än vad de sedermera kommo att göra. Nu går det ju en rörelse i en annan riktning, och den måste nog fortgå ganska kraftigt.

Jag vill vidare erinra om, att samma år, 1919, som vi vid den lagtima riksdagen fastställde lönestaten för kommunikationsverken, infördes vid urtima riksdagen lagen om åtta timmars arbetstid, och därvid undantogs visserligen statens järnvägar, men det är oss alla bekant, att med anledning därav infördes en icke oväsentlig förkortning av arbetstiden med bibehållen lön för dessa järnvägars befattningshavare, sålunda innebärande en löneförhöjning, då övertidsersättning utgår i en mängd fall, som förr icke behövt förekomma.

Vidare säger utskottet, att en granskning eller justering av detta lönesystem skulle innebära ett sönderbrytande av hela lönesystemet. Det nya i lönesystemet var väl egentligen, att man införde vissa lönegrader och sedan bestämde, till vilka av dessa befattningshavarna skulle hänföras, men att något sönderbrytande av detta system skulle behöva äga rum genom en revision för dessa verk, kan jag ej förstå.

Det finnes ju för utskottets avslagsyrkande ett skäl, som har en viss bärighet, nämligen det skälet, att dyrtidstillägg ännu utgå. Ja, det gör det, och lämpligast vore naturligtvis att göra regleringen i samband med dyrtidstilläggens försvinnande, och förr eller senare måste en dylik revision naturligtvis ske. Ingen kan emellertid ännu säga, vad en stabiliserad prisnivå kommer att ligga på för plan. Men att den gamla upp-

*Om löne-
reduktion
vid statens
affärsdriv-
vande verk.
(Forts.)*

*Om löne-
reduktion
vid statens
affärsdriv-
vande verk.*
(Forts.)

fattningen, som var grundläggande vid lönereglerna, att man skulle räkna för varje år med en viss procentuell försämring i penningens köpekraft och så leta sig fram till var en lön skulle ligga, den uppfattningen få vi nog lov att uppgiva. Vi få icke tro, att det kontinuerligt skall gå i den riktningen, även när vi kommit från dessa abnorma krisår, ty Sverige som icke deltog i kriget torde näppeligen vara rikare efter kriget, och de länder, till vilka Sverige säljer sina exportvaror, ha säkerligen i stort sett alla blivit fattigare och torde ej vara hågade att betala vårt lands produkter högre, därför att produktionskostnaderna här äro större, bl. a. till följd av att järnvägsfrakterna äro högre, så att varorna måste bli dyrare, utan de avstå hellre från att köpa av oss. Vill vårt land bevara sin exportindustri, måste nog frakterna komma ned, och en av förutsättningarna för att frakterna skola komma ned torde vara, att en lönerreglering vidtages även för kommunikationsverken.

Man kan ju vara tveksam om, huruvida det ännu eller just i dag är behöfligt att besluta den revision, som är behöflig, men då jag tror, att revisionen, när den börjat, kommer att taga avsevärd tid, vågar jag, herr talman, yrka bifall till motionen.

Herr Winberg: Jag skulle egentligen inte i detta sammanhang närmare behöva ingå på den frågan, huruvida det för några år sedan genomförda lönesystemet för vissa av statens verk var väl avpassat ur alla synpunkter eller om det kan göras befogade anmärkningar mot det samma, därför att frågan, såsom motionärerna framfört den, nämligen i form av ett förslag till nedsättning av vissa befattningshavares inkomster, ju är avhängig, såsom det redan framhållits, av spørsmålet om dyrtidstilläggen. Då emellertid den löneförhöjning, som kom till stånd genom denna lönerreglering, för vissa grupper beräknades till att i genomsnitt utgöra 16 procent, och då till och med i det förslag till dyrtidstillägg, som Kungl. Maj:t framlagt, man utgår från, att dyrtidstillägg skola utgå även för reglerade verk med 22 procents förhöjning på lönerna, förefaller mig motionärernas tillvägagångssätt här att söka nedbringa löneinkomsterna vara att förlikna med det tillvägagångssättet, att om jag vill börja kläda av en person hans kläder, börjar jag med underkläderna, under det jag låter honom hava överkläderna kvar. Det förefaller mig, som om det tillvägagångssättet vore något egendomligt att praktisera. Redan på grund av dessa skäl borde ju ett sådant krav, som här framställts, vara omöjligt att bifalla.

Jag sade, att det icke var skäl att gå närmare in på själva löneförhållandena, men ett par ord får jag kanske dock nämna. I förbigående skulle jag dock när man tvistar om, varifrån motionärerna fått vissa sifferuppgifter, vilja säga, att det behöver man inte tvista om, ty den källa, varifrån de härleda sig, känner man mycket väl till; det är något, som går under namn av Skattebetalarnas förening. Jag vill visst icke förneka denna institution att göra vissa beräkningar och icke heller motionärerna att anamma dessa beräkningar, men jag skulle vilja tillråda såväl motionärerna som andra, som syssla med lönespörsmål och

löneberäkningar, att man icke så där utan vidare sväljer allt som kommer från Skattebetalarnas förening, ty det har vid upprepade tillfällen visat sig, att deras kalkyler icke hålla streck vid närmare granskning.

När man i övrigt talat om den stora skillnaden mellan förhållandena vid enskilda företag och statens verk och särskilt då har nämnt statens järnvägar, så framgår det allt för tydligt, att icke behöver man gå in på den fasta lönen för befattningshavarna vid statens järnvägar för att få dem i fråga om löneinkomsterna likställda med personalen vid de enskilda järnvägarna. Och jag får säga, att om Kungl. Maj:ts förslag till dyrtidstillägg bifalles, kommer det att inträffa, att i vissa fall befattningshavarna vid de enskilda järnvägarna komma att få högre inkomster än motsvarande befattningshavare vid statens verk, d. v. s. om man känner till och tager hänsyn till en hel del omständigheter, som äro förknippade härmed, såsom den vid de enskilda järnvägarna utgående förmånen av lägre hyra för bostad, under det statens järnvägar borttagit denna och betalar den efter i allmänna marknaden gällande taxa. Det är en hel del sådana saker, som man måste ha reda på för att över huvud taget kunna uppdraga sådana jämförelser, som man här gjort. Hela denna motion, det få herrarna ursäktas mig, bär i likhet med ett par andra motioner, som framkommit i denna kammare detta år, ett alltför tydligt vittnesbörd om att vara en utpräglad s. k. propagandamotion. Jag har i allmänhet ingenting emot propagandamotioner heller, men jag har alltid haft något emot sådana, som varit avfattade på detta ensidiga och verklighetsfrämmande sätt. Det är, bland annat, en del faktiska förhållanden, som ha gjort, att jag visserligen kan vara med om att tänka mig, att man i dessa tider kan av Sveriges riksdag vänta sig nästan vilka beslut som helst till och med, men jag måste säga, att jag, trots denna min uppfattning om den lagstiftande församlingen, icke kan neka till, att om en motion av detta innehåll och med de utgångspunkter och motiv, som denna motion bygger på, sedda mot bakgrunden av de nu verkligen existerande förhållandena, skulle av riksdagen bifallas, detta till och med ginge så långt, att jag skulle förvåna mig över den ovederhäftighet, som här verkligen kommer till uttryck.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Schedin**: Herr förste vice talman! Mina herrar! I egenskap av motionär skall jag be att få besvara kammaren under några minuter. Det var icke utan rätt stor förvåning jag tog del av detta utskottsbetänkande, när detsamma för några dagar sedan först förelåg här i kammaren, och detta på den grund, att utskottet tycktes hava med så lätt hand eller — jag skulle kunna begagna ett annat uttryck — med rätt så liten uppmärksamhet behandlat förevarande motion.

Det torde med avseende på denna motion kunna sägas, att den dock hör till de hänvändelser till riksdagen, som stå i kontakt med det levande, verkliga livet och att den ingalunda är av den beskaffenhet, som herr Winberg här nyss velat göra gällande. Tvärtom känner jag mig

*Om löne-
reduktion
vid statens
affärsdri-
vande verk.*
(Forts.)

Om löne-
reduktion
vid statens
affärsdrivande verk.
(Forts.)

föranlåten säga, att herr Winbergs framträdande tillförene och nu sist i denna fråga varit just av den beskaffenhet, som han nyss fördömde och uttalade sig emot.

Jag kunde knappast förstå, vad orsaken skulle kunnat vara till, att utskottet så lätt eller med så liten uppmärksamhet behandlat förevarande ärende, men jag anade dock, att det kanske berodde därpå att den innehöll en hänvändelse i ett ämne, som för vissa intressegrupper kunde vara rätt så delikat, eller, vilket även skulle kunna vara ett skäl, att utskottet har rätt så mycket arbete sig förelagt, ehuru jag icke vet, om detta skäl kan få vara av så vägande natur. Eller också har det berott därpå, att hela kommunistgruppen från första kammaren har haft säte och stämma i det utskott, som behandlat motionen och att den där kunnat utöva ett visst inflytande. Faktum är emellertid, att här föreligger ett avstyrkande av motionen med en motivering, som — det får jag verkligen lov att säga — är mycket svävande och ganska litet givande, när man granskar den litet närmare.

Här påpekas det från utskottets sida, att man icke skulle kunna vara med om att sönderbryta det gällande lönesystemet. Nåväl, jag undrar, om man kan vidhålla en hel del gamla bestämmelser inför de allvarliga verkligheter vi kommit in uti, jag undrar, om man kan hålla fast vid den inslagna vägen och vid de linjer, som man drog upp under högkonjunkturen med dess stora mått och optimistiska syn på saker och förhållanden. Jag tror det icke. Rent allmänt sett måste jag säga, att denna motivering är synnerligen svag. Om ett tidigare tillämpat lönesystem befines vara mer eller mindre välbetänkt, anser jag det vara nödvändigt, att man börjar rubba på detta, som ändå på grund av sina konsekvenser inte kan komma att äga bestånd i fortsättningen.

När det sedermera gäller att göra ett annat litet försök till motivering, så säger utskottet, att man icke i den här delen kan så omedelbart börja röra i denna fråga, vilket också motionärerna skulle ha medgivit. Ja, jag medger, att denna fråga icke kan bliva föremål för någon åtgärd, som i morgon dag kommer att rubba på de nuvarande löneförhållandena för vederbörande. Vi känna mycket väl till, att det icke går så fort att få en utredning genomförd i dessa frågor. Skulle ändå icke utskottet kunnat taga i övervägande de jämförelsesiffror, som vi hava kommit med, vilka ingalunda höra till de saker, som sväva i tomma luften eller, för att begagna ett av herr Winbergs uttryck, höra till de mer eller mindre tillförlitliga utsagorna? Jag skall be att få upplysa såväl herr Winberg som herr Almkvist om, att siffrorna äro hämtade dels ifrån Kungl. Maj:ts proposition och dels ifrån avtalsuppgörelser rörande de enskilda järnvägarna och de hos dem anställda. Dessutom skulle jag här vilja tillfoga, på samma gång jag berör detta, att när herr Almkvist säger, att man icke i utskottet kunnat göra sig underkun- nigt om, huruvida siffrorna äro tillförlitliga, jag är viss om, att herr Almkvist och utskottet säkerligen skulle hava gjort allt, för att bevisa siffrornas otillförlitlighet ifall möjlighet funnits därtill. Beträffande den saken får jag således säga, att vi fortfarande kunna hava den uppfatt-

ningen, att vi röra oss på säker mark, och då te sig förhållandena för min del åtminstone rätt så anmärkningsvärda. Jag kan icke förstå de skäl, som skulle tala för att en tjänsteman av lägre grad vid statens järnvägar — en, som bekläder till exempel banvakts- eller stationskarlssyssla — skall hava 500 kronor mera om året än den, som fått sin livsgärning förlagd till de enskilda järnvägarna och där har motsvarande sysselsättning, eller till exempel varför en lokeldare vid statens järnvägar skall hava 722 kronor mera än motsvarande befattningshavare vid de enskilda järnvägarna. För att icke upptaga tiden alltför länge med fortsatta jämförelser skulle jag vilja hänvisa till motionen. Herrarna skola därvid finna, att löneförmånerna ökas i den mån ämbetena stiga i värdighet. Denna jämförelse säger också, att det är något, som är på tok, att ett förhållande inträffat, som icke bör vara rådande i fortsättningen. Till herr Winberg skulle jag vilja säga, att jag tycker detta vara verkligt demokratiska synpunkter som han ingenting skulle ha emot i tillämpningen.

Om jag sedan skulle göra en jämförelse på ett område, som jag känner ännu bättre till, nämligen i fråga om jordbrukets angelägenheter, så ställer sig en sådan ännu mera komprometterande för ett fortsatt tillämpande av nu rådande lönesystem. När en jordbruksarbetare eller mindre jordbrukare kommer upp till en inkomst av i runt tal 1,300 kronor, så finna vi att för en tjänsteman vid statens järnvägar — han har, när han fått sin anställning, haft precis samma förutsättningar därför som bonddrängen — utgår en lön, som minst med 100 procent överstiger vad jordbruksarbetare har i lön. Nu kan det hända, att herr Winberg eller någon annan, som har samma uppfattning som han vis å vis jordbruksnäringen och dess målsmän, säger: varför icke betala dessa arbetare mera? Jag skall svara därpå med detsamma och säga, att om man i detta land hade fört en sådan jordbrukspolitik, som avsett att i någon mån skydda jordbruket, hade man där sannerligen icke varit ovillig att höja lantarbetarnas och med dem likställda löneförmåner. Men här har man kategoriskt gång på gång avslagit även de mest blygsamma krav på stöd just för jordbruksnäringen, och därför måste jag säga, att man i den delen icke förmår tillämpa ett högre lönesystem än det som avtalsenligt gäller.

Betecknande härutinnan är det intryck, som för icke så länge sedan fölls, »att jordbrukare få söka sköta sig själva». En sådan jämförelse tål således, det vill jag påstå, vilken kritik som helst, och när vi nu kunna se, vart en sådan jämförelse leder, måste jag påstå, att motionen har det största fog för sig.

Jag känner mig vidare skyldig att taga hänsyn även till en annan synpunkt, nämligen skattesynpunkten. Tillmätandet av sådana löner, som, så att säga ligga icke bara på överkanten utan över det enligt min mening berättigade, vilket ju också granneligen ifrån tillförlitligt håll kan bevisas nu vara fallet, måste föra med sig en skattebörd, som många gånger är alltför ojämnt och tyngande lagd på vissa samhällsklasser. Jag skulle först vilja påpeka, hurusom denna skattebörd, på

*Om löne-
reduktion
vid statens
affärsdrivande verk.
(Forts.)*

Om löne-
reduktion
vid statens
affärsdri-
vande verk.
(Forts.)

grund av inskränkta möjligheter att bära den, kommer att vara rätt så ojämnt avvägd mellan här anförda tjänstemannagrupper inom statens och enskilda företag. Vidare vill jag påvisa, vilka konsekvenser detta kommer att hava för den delen av skattebetalarna i vårt land, som räknas till de besuttna, d. v. s. till jordbrukarna, och vilka på samma gång äro i den situationen, att de kunna få betala skatt utan motsvarande inkomst. Under dessa nedåtgående tider, när inkomsterna äro rätt så problematiska och när vi hava ständigt sjunkande priser på jordbrukets produkter, hava dessa synnerligen svårt. Som bekant lägges taxeringsvärdet såsom skattegrund. Ett till överkanten och över försäljningsvärdet upptrissat taxeringsvärde med därå utgående 6 procent såsom skattegrund kan hava rätt så svåra följder för en i ekonomiskt hänseende svag bondebefolkning.

Jag skulle kunna peka på ännu en del saker i detta sammanhang, men jag anser det vara nog med vad som redan sagts. Det är emellertid ännu en synpunkt, från vilken jag skärskådat motionen, och jag tänker då på betingelsen för en förändring, nödvändig ur näringslivets synpunkt. Det är alldeles uppenbart att, så länge vi hava de högre löneförmånerna för statens järnvägars tjänstemän fastställda, så hava vi också att påräkna högre fraktsatser och biljettpriiser under rätt så lång tid framåt, såvida ingen ändring sker. Den allmänna prisindexen är nu uppe i 175, men ifråga om fraktsatserna, så stå dessa 70 enheter över den nu anförda siffran. Vi få se till, att icke detta kommer att beröra oss litet var, och jag tycker allting talar för, att vi skulle kunna vara ense om att i tid rätta till detta förhållande, som i längden dock icke kan komma att bestå.

Det har här av herr Almkvist anförts såsom skäl för utskottets avslagsyrkande å motionen, att riksdagen, ehuru olika meningar då gjorde sig gällande, så nyligen har fattat ett beslut beträffande det nya lönesystemet, och att man icke nu kunde vara med om att ändra på detsamma. Hårtill vill jag bara invända att den undersökning om ändrade grunder för lönerna till vissa här åsyftade grupper i statens affärsdrivande verk, som med motionen avsetts, först om ett par år torde, i hänseelse av bifall, föreligga färdig. Intill dess torde förhållandena så ha omgestaltats, att en sådan åtgärd befinnes synnerligen välbetänkt. Ett vidblivande av nu gällande lönesystem kommer däremot med all säkerhet att då te sig i hög grad underlig.

På grund av vad jag nu anført ber jag, herr förste vice talman, att få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till motionen.

Herr Winberg: Bara ett par ord med anledning av den föregående talarens anförande. Herr Schedin sade, att det var i egenskap av demokrat, som han intog sin ståndpunkt i den här föreliggande frågan. Jag har ingen anledning att betvivla detta, men jag vill då uttala min förvåning över, att såväl motionärerna som herr Schedin såsom *demokrater* förnämligast tyckas taga sikte på *de lägst avlönade* befattningshavarnes ekonomiska ställning. Om man ifrån det hållet velat fram-

lägga ett förslag om verklig demokratisering av förhållandena inom statens verk i syfte att se till, att det icke på de högre befattningarna förekommer åtskilligt slöseri och om icke en del av dessa befattningar skulle kunna indragas eller besättas med mindre s. k. kvalificerad arbetskraft, skulle jag också ha anslutit mig till motionärernas ställning. Men jag kan för min del inte vara med om att på det sättet enbart nästan eller i varje fall huvudsakligast taga sikte på att pressa ned de lägst avlönades levnadsstandard, och i denna min ståndpunkt anser jag mig vara fullt ut lika god demokrat som någonsin herr Schedin eller motionärerna. Det är för övrigt fortfarande litet underligt med demokratierna ifrån den sidan. Jag har sagt förut, att jag också har en känsla för lantmännen, men jag har fått den uppfattningen av denna framställning, att det mera är avundsjuka än reella synpunkter, som göra sig gällande, ty jag kan icke förstå, i vilken väsentligt bättre ställning lantmännen skulle komma, om man ytterligare pressade ned de lägst avlönade bland statens befattningshavare ifrån den lönenivå de nu inneha. Slutligen vill jag säga, att det icke är vid statens järnvägar som de högsta taxorna äro rådande utan vid de enskilda.

Det skulle för övrigt vara åtskilligt att säga i denna fråga, men då jag vet, att man här vill få ett slut på debatten så fort som möjligt, skall jag inskränka mig till att vidhålla mitt yrkande.

Herr **Schedin**: Endast ett par ord, herr talman, med anledning av herr Winbergs yttrande. Herr Winberg sade först, att man genom denna motion endast velat verka för, att de lägre avlönade tjänstemännen skulle få ändå mindre löner. Jag vill då be herr Winberg uppmärksamma, att denna exemplifiering i motionen avsett, att man skulle få en jämförelse med lantarbetarnas löner och därför har jämförelsen icke blivit mera omfattande. Att man berör en del av tillgängliga jämförelsetal betyder inte att man speciellt vill komma åt de lägst avlönade. Detta gör emellertid att man kommit att röra sig just med de lägre tjänstemännen, på samma gång som man håller sig på ett område, där man behärskar förhållandena.

Vidare talade herr Winberg om att jordbrukarna icke skulle få det bättre eller att det över huvud taget skulle vara någon fördel om de lägre tjänstemännen vid järnvägarna med flera verk skulle få lägre timlön eller mindre inkomster. Ja, det är alldeles riktigt, men det finns något, som är både för denna klass och för landet i dess helhet mera äventyrligt, och det är, om den mindre välsituerade och fattiga jordbrukareklassen tryckes ned. Och den synpunkten tror jag att vi ha alla skäl att understryka.

Herr **Bondeson**: På grund av att jag deltagit i utskottet vid behandling av denna motion och då de föregående talarna, som yrkat bifall till utskottets förslag, äro tjänstemän, vill jag såsom näringsidkare be att få säga ett par ord i föreliggande fråga.

Jag delar till fullo den ärade motionärens uppfattning om, att

*Om löne-
reduktion
vid statens
affärsdri-
vande verk.
(Forts.)*

Om löne-
reduktion
vid statens
affärsdrivande verk.
(Forts.)

statstjänstemännen icke skola sättas i en särställning, så att de få det bättre än andra medborgare i detta land. Jag tillhör de personer, som, när löne regleringen av år 1919 genomfördes, ansågo, att detta lönesystem låg så att säga i överkanten. Enligt min uppfattning kan man emellertid icke säga, att detta sammanhänger med denna fråga, så länge vi här i riksdagen gång på gång besluta dyrtidstilläggs utgående ovanpå grundlönerna, ty så länge vi det göra, kunna vi icke med sakliga skäl påstå, att lönerna äro för höga. Jag delar herr Winbergs uppfattning beträffande en annan sida av saken, nämligen den, att om man skall göra en undersökning beträffande lönerna, dessa måste tagas i sin helhet och icke bara beträffande banvakter och stationskarlar och med dem likställda. Jag tycker för min del, att denna fråga är för tidigt väckt, så länge som vi utöver grundlönerna betala dyrtidstillägg, och detta har varit nog, för att jag skulle bestämma mig för att gå med på utskottets förslag.

Herr talman! Jag får på grund av de här anförda skälen be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen jämlikt föreliggande yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu ifrågavarande utlåtande hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Flera ledamöter begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första kammarens andra tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 57;

Nej — 42.

Upplästes ett från andra kammaren inkommet protokollsutdrag, nr 236, med inbjudning till första kammaren att förena sig med andra kammaren i dess beslut, att ett särskilt utskott, bestående av tjugu ledamöter, tio från vardera kammaren, skulle tillsättas för behandling av ej mindre Kungl. Maj: ts proposition nr 104, med förslag till skogs-vårdslag, än även de ytterligare framställningar, som kunde komma

att av Kungl. Maj: t eller i enskilda motioner göras i detta ämne eller andra i omedelbart sammanhang därmed stående frågor.

På gjord proposition beslöt första kammaren antaga berörda inbjudning.

Herr **andre vice talmannen** erhöll ordet och yttrade: Jag hemställer, att kammaren måtte besluta att vid valet av det särskilda utskott, som kamrarna nu beslutat tillsätta, jämväl utse suppleanter, och att antalet suppleanter från denna kammare må bestämmas till tio.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Ett protokollsutdrag i ämnet justerades och avsändes till andra kammaren.

Därefter yttrade herr förste vice talmannen, att han efter samråd med andra kammarens talman finge föreslå, det första kammaren ville besluta att vid sammanträde, som komme att hållas lördagen den 17 innevarande månad, företaga val av ledamöter och suppleanter i det särskilda utskott, kamrarna nu beslutit tillsätta.

Vad herr förste vice talmannen sålunda föreslagit bifölls.

Herr förste vice talmannen yttrade vidare, att han, likaledes efter samråd med andra kammarens talman, finge föreslå, det första kammaren ville besluta att vid sammanträdet lördagen den 17 innevarande månad företaga val av valmän och suppleanter för utseende av dels fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank och kontor.

Detta förslag antogs.

Ordet lämnades härefter till herr **andre vice talmannen**, som yttrade: Jag hemställer, att kammaren måtte besluta, att antalet suppleanter, som skola utses vid det nu beslutade valet, bestämmas till tio.

Denna hemställan bifölls.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 14, i anledning av väckta motioner om sänkning av åldersgränsen för politisk och kommunal rösträtt;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 17, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition med förslag till förordning angående utsträckning i särskilda fall av den i § 13 mom. 5 i förordningen den 9 juni 1911 med tulltaxa för inkommande varor

föreskrivna tidsfristen av två år för utförelse eller uppläggning på restitutionsupplag av tullrestitutionsgodis;

nr 18, i anledning av väckt motion om förhinderande, att vissa av statsfinansiella skäl genomförda tullförhöjningar utnyttjas av inhemska tillverkare;

nr 19, i anledning av väckt motion med förslag att nöjesskatten för föreställningar å de kungl. teatrarna må tillfalla nämnda teatrarers kassor; och

nr 20, i anledning av väckt motion om viss ändring av § 64 i förordningen om försäljning av rusdrycker; samt

bankoutskottets utlåtande nr 11, angående regleringen för budgetåret 1923—1924 av utgifterna under riksstatens elfte huvudtitel, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till utgifter för kapitalökning för vissa under ecklesiastikdepartementet hörande ändamål;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för expeditionsvakten vid postverket E. G. Andersson med flera från skyldighet att gälda vissa skadestands- och ersättningsbelopp; samt

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående finansiering av Ostkustbanan.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 50, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 13 april 1922 om ändrad lydelse av 3 § i förordningen den 6 november 1908 angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper.

Efter föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner hänvisades av dessa nr 101 till bankoutskottet, nr 104 till det särskilda utskott, som riksdagen beslutit tillsätta för propositionens behandling, nr 108, 114 och 115 till statsutskottet samt nr 110 och 116 till jordbruksutskottet. Propositionerna nr 103, 107 och 109 blevo på begäran bordlagda.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,12 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Fredagen den 16 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 3,30 e. m.

Herr statsrådet *Svensson* avlämnade Kungl. Maj: ts propositioner:

nr 117, angående ersättning av statsmedel för skada till följd av olycksfall, som förorsakats av krigsförhållandena under 1914—1919 års världskrig;

nr 119, angående nybyggnad för lantmäterikontoret i Västerbottens län;

nr 120, med förslag till lag om ändrad lydelse av 8 kap. 3 § rättegångsbalken m. m.;

nr 121, angående anslag för beredande av lokaler åt en hovrätt över Norrland;

nr 122, angående vissa inrikes postavgifter;

nr 123, med förslag till brandstadga;

nr 124, med förslag till förordning om motorfordon m. m.;

nr 125, angående viss ändring i den vid avlöningsreglementet den 19 juni 1919 för tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk fogade tjänsteförteckning;

nr 126, angående viss ändring i den vid lagen den 4 juni 1920 angående rätt till tjänstepension för ordinarie tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk fogade åldersförteckning; samt

nr 135, angående beviljande av anslag för budgetåret 1923—1924 till partiell löneförbättring för häradshövdingarna.

Justerades protokollen för den 10 och den 13 innevarande månad.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtande nr 8, angående regleringen för budgetåret 1923—1924 av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet;

sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1, i anledning av väckta motioner i fråga om inrättande av en central frökontrollanstalt samt om fastställande av licensavgifter för införsel av vissa slag utav frö;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt befrielse för riksbanken under viss tid från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld; och

nr 17, i anledning av vissa framställningar rörande elfte huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna; samt första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 5, i anledning av väckt motion, nr 66, om skrivelse till Konungen angående ett successivt genomförande av departementalreformen.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser:

nr 51, till fullmäktige i riksbanken angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning; och

nr 52, till fullmäktige i riksgäldskontoret angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 53, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag för kolonisation å vissa kronoparker.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 103, angående befrielse för Linköpings domkyrka från erläggande av ränta under vissa år å två statslån.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 107, angående omorganisation av hushållningssällskapen m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 109, angående viss ändring i grunderna för förvaltningen av den i 11 § av lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring omnämnda fond m. m.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtande nr 14, bevillningsutskottets betänkanden nr 17—20 samt bankoutskottets utlåtande nr 11.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Med stöd av 55:e paragrafen riksdagsordningen får jag hemställa, att kammaren måtte besluta, att motionstiden med hänsyn till Kungl. Maj:ts proposition nummer 104 med förslag till skogsvårdslag måtte utsträckas till det plenum, som infaller näst efter 20 dagar från propositionens avlämnande.

Denna hemställan bifölles.

Ordet lämnades härefter på begäran till friherre **Adelswärd**, som anförde: Jag anhåller, herr greve och talman, att få föredraga en skrivelse från Riksdagens interparlamentariska grupp till riksdagen:

»Jämlikt § 5 i de vid senaste interparlamentariska konferens i Wien, augusti 1922, godkända nya stadgarna för den interparlamentariska unionen åligger det Unionens medlemmar att i möjligaste mån medverka till att Unionens verksamhet blir känd i deras respektive länder i syfte att tillförsäkra densamma mesta möjliga stöd.

Särskilt åligger det varje nationell grupp av nämnda Union att genom sitt sekretariat eller någon av sina medlemmar bringa till sitt parlaments kännedom de interparlamentariska konferensernas beslut, vilka kräva en åtgärd av parlamentet eller regeringen.

I anledning härav får styrelsen för riksdagens interparlamentariska grupp vördsamt överlämna ett exemplar av de vid berörda konferens fattade resolutioner, bland vilka styrelsen ber att särskilt få fästa uppmärksamheten vid resolutionerna angående de nationella minoriteternas rätt angående inskränkning av rustningarna, vilka båda resolutioner beröra frågor som för närvarande äro aktuella inom Nationernas förbund.

Den interparlamentariska unionen har tillsatt en permanent kommission för utredning av frågor angående de nationella minoriteternas rätt, och denna kommission har börjat sin verksamhet.

Den av Unionen år 1921 tillsatta permanenta kommissionen för utredning av de internationella ekonomiska och finansiella problemen fortsätter även under innevarande år sina arbeten.

Stockholm den 10 mars 1923.

Styrelsen för riksdagens interparlamentariska grupp.

Theodor Adelswärd.»

Efter föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner blevo propositionerna nr 117, 123 och 124 på begäran bordlagda, varemot de övriga nu hänvisades, nr 119, 121, 125 och 135 till statsutskottet, nr 120 till behandling av lagutskott, nr 122 till bevillningsutskottet samt nr 126 till bankoutskottet.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,43 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
